

Sarusi Mihály
Hun a Szeret szompolyog

Sarusi Mihály

Hun a Szeret szompolyog

Csavargó úton a keleti magyaroknál

(Etelköz, 1972-1997)

Corvinka Könyvek
Békéscsaba, 2020

Felelős kiadó:
Kállai Gyöngyi

A címlapon: moldvai magyar szöttesek, csergék
Harangozó Imre újkígyósi gyűjteményében

A hátlapon: a Prutnak a Kárpátok keleti oldalába vágott köves partján
Gulyás Imre és Sarusi Mihály (Körmendi Lajos fölvétele)

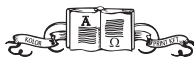
ISBN:

978-615-00-7986-8

Sarusi Mihály ©

Nyomdai munkák:

Kolorprint Nyomdaipari Kft., Békéscsaba

Felelős vezető: Knyihár János

Elsőre, 1972-ben az erdélyi kocsiállító – (Páskándi tanítványaként fogalmazva:) műveltebb nyelvekből merítve stoppos – portyát megtoldva átnéztem Moldvába, sőt, Havasalföld (máskor, mit ad Isten, Dobrudzsa, sőt, a Duna-delta) is útba esett. A lényeg (Etelköz-ismereteimet alapozva), hogy ekkor Szabófalva magyarságával találkozhattam. Aztán a kígyósiak csángógyűlései az 1990-es évek derekán (Ó- és Újkígyóson, ellátogatva velük Sepszi szék ilyefalvi gyűldéjébe is). Gyűjjék 1995-ben a belci/balci/bälți-i vásárlátogatás (csabai üzletemberekkel). Majd hazalátogató magyarmenők csapatával Lábnikba 1997-ben. (Egyszer-egyszer azért még átnéztünk a Kárpátok túloldalára, mint a könyvecskénk hátlapján látható fölvétellel megörökített Prut-kóstoláskor, 2003-ban.) Hogy mindmáig elmaradjon a folyton remélt csöbörcsöki?

Jöttük, mentünk. Gyüttünk-möntünk. Ahogy löhető.
(A *Vagabundkorzó* hét könyvébe állva.)

A jó Isten áldásával.

...Adta a Mária?

Aggya. Amíg lehet.

Másoknak – közben sikerült. Nekünk annyi, amennyi.

...Tudósítván Etel-közünkből. Drága fajtánk előhazai utómozgásáról? Életjeleiről, melyekkel magához ölel bennünket.

Vagabund üzenet

Szabófalvi szöszkéé

(...)

szigetem, Szigetem

XIII. vers

A Gutinnak, Felsőbányaig gyárok, bányák, házak, menni kell, fel a tekergőn a stopp elé, csorog a hegy leve, jobbra már a csúcs, ezernégyszáz, másfél óra gyalog, s már suhanok is Szigetnek: csárdás mármarososi kapuk, s fából minden: ház, kerítés, kalány, vella, bicsak, szalonna, makk, mogyoró, és hát termőföldek, bocskoros széplányok, gyerkőcök, görög velünk a Mára be az Izába, bele a Tiszába, Máramaros-sziget, csángó magyar város, valaha itt magyar színház is megélt, riadó Izától híd-helyén-lópikula hídíg kerengek a városban, s keresem azt, ami van.

csak a föld dübörög

XIV. vers

Öreg magyar templom, e helyt imádtak pogányul, keleti módra, pápistául, lutheránusul, most meg helvét-irányzatul, s tán holnap átpasszírozzák a görögkeleti felekezet kebelébe.

A hajók sátoregén csillagos magyar ég, arany csillag, kék mennyboltozat, és én népem, meg kéne maradni, megmen-teni a maradék magyar eget.

Az utcáról behallik a máramarosi hegyek csilingelő oláh szekere. Ezer esztendő e tájon. Térjünk észre. Máramaros megszűnt, irány haza? Oda, ahol még otthon lehetünk? A mennyekbe? Magyar Mennyégbe? (Magyar, menj égbe?)

A főtéren álldogálsz; lerí rólad, ki vagy, mi lehetsz? Mert rád szól álruhaként polgári viseletet hordó komátok magyarul: *Valami nem tetszik? Nem?! S társasága egyetértően zordul.*

Az egyház előtt magyar szobrok, s a falon kétnyelvű fólirat: *A máramarosszigeti municípium művelődési háza „George Cosbuc” Irodalmi Kör magyar tagozata, a „Dragon Voda” Líceum „Ady Endre” Irodalmi Körének közreműködésével bemutatja NEM ÉN KIÁLTOK című irodalmi műsorát – szavalatok, szavalókórusok, dalok József Attila műveiből május 12-én. Nem ő kiált.*

A régi megyeszékhelynek ez csak a magyar lakosságát érdekli. Ami az egész várost, az egynyelvű.

korzó havason, havasok közt

XV. vers

Hát jerünk Moldovába. De nem érdekel sem kolostor, sem visszafele tordai hasadék – én népem hasadékát tapogatom (tapasztanám!), hol az ár a Nagy Földből harmadrészeket szakít, elmerülő zátonyokká mosogat. Vajon: holnaptól megértem-e a magyar szót?

Szigetem, édes magyar szigetem. Magyarsziget fölött holdsarló, s egyetlen csillag. Jön a török. Magyar, jön a tatár.

Korzóm, a havasokba!

Radna hava

XVI. vers

Felsővisón csángó templom, út helyett kátyú, a Szilágyáság óta nem ráztak így sehol, szemtől szembe, mind közelebbre, havas Radna tető, Kárpát-girinc, tengelytörő utca szélén asszonyok munkálkodnak: ennek hosszú lőcs mered ki a hónaljából, rajta kóc, más kezében pergő orsó, arra tekeri, csűrri, csavarja a durva szösz, amott meg mindez séta, pletyka közben, új guzsalyam közben, s egy néne tekenő formájú fabölcst csicsijgat a karjában, a vízparton ruhát sulykolnak.

A havas alatt, épp a Radna hava alatt Borsa, magyar könyv is kerül a boltban, s ami még amott Visó, itt Borsa pataka, a meredélyről juhnyájak lógnak, Pasul Prislop, jön a Prislopi szoros, passzol, mert nyilván passzol egymáshoz Máramaros és Radna; amúgy a Borsai-hágó, majd a Radnai-szoros. Viszem a dolhai megveretés hírit a Nagyságos Fejedelemnek, hogy gyűjjék mán, mer elepedünk.

a Kárpátok!

XVII. vers

A havas alatt olyan por, hogy ha tehetné, belepné a havast is. Ruszin gyerek visz tovább.

Úgy haladok, mint egy tetű. Megeszem a süvegem, ha ezen az úton Moldvába jutok.

És föl a hágóra! A Borsa már csak akkora, mint a huggyom, ha megeresztem. Előbb a szoros szoros, és már

fönn is a Kárpátokon! Már csak fenyvesek, legelők, havas, hófoltos, szeles, gomolyfelhős istenlátta hegy! A víz még vissza folyik, a szellő le-leteper, a szerencsétlen úton majd elhagyom a herémet, s az óráim is rég megállt már! Ha itt lennél, mennyi virágot gyűjtenék neked, Kárpátok havasát, és már alant is havas a rét, és már körbe csak havas csúcs.

Hát a hágó! A kocsit meg sem hallom, csak a Kárpátok istenes csöndje, csak letarolt meg ép fenyves, s még emlékeznek a magyar szóra, sörrel vendégelnek a fogadóban, mindegy, hogy milyen, csak ember legyen, és már úgy hiszem, a mennybe értem, a víz onnan már le megyen Moldovába! Tán az Aranyos Besztercén tutajozom Moldovába!

A hágón falmaradványok, tán itt volt a térkép. Az ezeréves határ. Havasom, havasom, terítsd ide Rózsám! Hogy lehelje, tapodja, ízlelje, tekintse, hallja, mondja: ez itt a Kárpátok! Ide ért és innen ment nyugatnak az a csapat! Minden, miből magyar lett. S a két üveg sörtől már mozdul a hegyre-hegy.

Tudod te, mi az, hogy: Kárpátok?

„az anyaországból?”

XVIII. vers

Amott egy fatörzs, ráülök. Itatóvályú! – rémülök rá. Kivájt szálfá, s beléje a rá keresztbe fektetett faderékon csöpög a forrás!

Merre közelebb Moldova? — kérdi az anyámnakvaló. Anyaország? A gyerekekkel viszi fel a havasra az állatokat. Isten megáldja, már alig tudok magyarul.

Nyanyó! Nyanyó! — kiált, románul, a fiának, magyar szó a Kárpátok gerincén! Hát ez az egész nem csak mese? Isten megáldja.

Teheneket hajt a magyar legény. Jó napot! *Poftim?* – felel, és nem ért egy meghágott magyar szót sem. Csak megy, mendegél, s csilingel a harang az állatok nyakában.

Várjon, menjünk együtt! Boldog. De én, a rohadt életbe, cserbenhagyom: visz Moldovába a stopp.

Te jó szagú úristen. Remegsz, mint amikor először másztál nőre.

csorgunk Moldvába

XIX. vers

Bányai gyerek, a gyermekei már nem értik apanyelvüket, az oskolában nem tanítják. Majd ha felnőnek, megtanítom! Jó, ha felnőnek. S a Beszterce mellett csorgunk Moldvába.

Szál fenyő úszik a Besztercén a tenger felé, kristályvízzel mosom le a port, morajlik a Kárpátok, a járdán keresztben szélteperzte fenyő.

Leheveredem egy délutánra Besztercém mellé, még belésem, oly kedves, hát jön a busz, le Jákóbényig. S a Beszterce velem rohan, romos csúszdák, a faúsztatáshoz kellő

vízmennyiséget előállító gerendagátak. Fedett, hímzett új fahíd a Besztercén, ez már régen Bukovina.

c

s

á

n

g

ó

ú

t

o

n

(4-dik levél)

ez Bukovina

I. vers

Jákóbényben háromkor a hegyoldalon vetett ágyban hamisítatlan magyar vacogásba kezdek, reggeli Besztercében mártózkodásból, mint plánból, ahogy itt mondják a csán-gók a terv helyett, semmi sem lett, csak az arcom, csak a kezem, meg a fogam, köpök egy sort, iszom egy sört, le, le Moldvába.

Ez Bukovina, magyarázza új mérnök ismerősöm, vagy Vén-Moldva, Ó-Moldva, és sorolja a kolostorokat, meg az ő Nagy István fejedelmüket, meg Észak-Bukovinát, ahol az apja él, meg Kisjenőt, Chişinău-t. Ködök, hegyek, városok, Moldovák közt tovább.

Menjek-e a bukovinai falvakba? Fogadjistenbe, hova s honnan úgy menekült a székely?

csoda-Moldva

II. vers

Az nagyon távol lenne. Száműzött föld helyett csodarétre térek.

Egész Voronézig. Ámulom, bámulom a moldovai középkort, a kolostor templomának falára pingált kódexeket, szentek, bölcsek, ördögök, bibliák és moldovaiak voronézi kékbe foglalt aranyos alakjait. S belül, belül, a termek akár a harangok. Rajt a zindelytető, mint egy vlachon a kalap. Olyan ez, mint nekünk Várad, Kolozsvár, Kassa, Munkács. Szépséges, román Voronéz.

Pedig eszem ágában sem volt idejönni. A vagabundkorzó ilyen kitérőket nem ismer. Ám rábeszéltek, és a szépre nem nehéz.

Kár, hogy ez a víz a voronézi bizerika alatt nem a Beszterce. Lassan már szerelembe estem vele. Kerestem, kutattam, el ne maradjunk egymástól. Összeszoktunk ezen a pár gyalogos bakaraszon.

Szeretem vize fele

III. vers

Visz a motoros szekér, nézem: 24 km, mint Sarkad. Ha meg 130: mint Kecskemét vagy Debrecen. Az úton mindig így hasonítok Csabához. S *Norok*, oláh Ahoj úton, útfélen.

Szucsávában a régi kis moldvai város köré már egész metropolisz épült s köztük mennyi régmúltba hajló stílusú mai palota. A templomokon zsendely helyett már csillogó színes cserepek, s egész bokor belőlük. Belül megint tömény moldovai középkor.

Kisorosz kocsis cipel tovább, el is osztom vele három szál kisebbségi dohányomat.

Báméskodom, lesem a léceket, mikor jön a Moldva és a Szeretem vize közti első csángó falu.

Arra, hun a Szeret szompolyog.

Iugani – Jugány!

Rohanok be a faluba, s keresem azt, ami már nincs. A magyar szót.

Amarra, amerről érkeztem, köszöntöttek, ki magyarul, ki olajul, most sehogy. Se gyermek, se felnőtt, se ember, se asszony. Csak hallgatnak, rám merednek, Jó napot!-omra, magyarra vagy románra. A kerítések mögött fekete magyar siratóasszonyok. Félnek tőlem? Ki tudja, tán spicli vagyok. Igen, hírvívó, magyar futár.

Amott, az az ősz öreg, aki kapát visz a vállán! Ha nem is sírom el magam, az magyar! Mert annak érzem, csak az lehet! De fojtja valami a lelkemből a testemet. Jó napot, csak néz a földre, majd feltör: *Adjon az Isten jó napot!* Tán ötszáz évet gondolkodott?! És föltör belőle a magyar szó, Budapestől millió lépésre keletre, mint anyából a keserűség, ha ku-

tyát szül, *Itt kevés beszél katolik, Szaboan négyezer katolik, a gyerekek a skólában nem tanultak magyarul, így van, A templomban két pap is, magyarul? Nem tudnak, italiano, ez az értelme. Hogy ő magyar, arról nem is hallott.*

Csak a szívem meg ne hasadjon.

Biccent, megy tovább, himbálja azt az ősz magyar fejét, és nem érti, mi történt.

Szemben Gyerejest, nem megyek, nem akarom magam felhúzni a Kárpátokból ideüvöltő szélre.

Szentséges Szűzmáriám, keserves atyáúristenem, Jézus-Mária.

És egy torony, katolik, Gyerejest is.

A csendér a keresztútnál csak néz, nem is hiszi.

A román kocsis az előbb nagyon nevetett, amikor említettem, hogy hova tartok. Hahaha, *ungur*, ott mindenki *ungur*... Verte a térdét a tenyerével. Kísérője még harsányabban élvezte a helyzetet. Magyar a magyarhoz, haha. (Az Úr 1972-dik esztendejében mi lehetne nevetségesebb e hunlátta – mái huntemető – tájon.)

mondaná, ha merné

V. vers

A csángómagyar kocsis boldogan szekerez be a falujába.

Szabófalva vlach iskolájának igazgatója. Tíz éve járt Kolozsvárt egyetemre, azóta nem beszélt magyarul. Elfelejtette. Nem emlékezik a szavakra. A felesége is csángó, csak oláhul beszél. Néz, majd kiüszkol. Mondaná, ha merné.

*Kimenek én e hednek e tetejire,
Kimenek én e hednek e tetejire,
Ott akadok szeretőre kettőre,
Ott akadok szeretőre kettőre.*

*Zegyediket megölelem, csukallom,
Zegyediket megölelem, csukallom,
Sza mászikát féleckébbre toszítom,
Sza mászikát féleckébbre toszítom.*

Itt még élne a csángó, ha élhetne. Pedig őrzi nyelvét.

A királyi Oláhországban három magyar elemi iskola volt csángóföldön, Bákóban negyvenöt után tanítóképző. Régente volt a könyvtárban magyar könyv is, nem olvashatták, mert nem tudták.

A falu közepin háborús emlékmű, szép magyar nevekkel. Kérem a csángó lányoktól, ez meg ez merre van? Hát ez meg nem ért magyarul, s kinevetnek. *Iszten áldja meg, Jó reggelt, Jó ösztét!*

minket romanizáltak

VI. vers

Csángó ház. Az asszony nagyon csángós, a gyerek románul válaszol, s aztán hogy nem megy, magyarul kezd ő is.

Az öreg annál szebben beszél, igaz, hetvenkét éves. A föl-
des, minden fából házban az asszony ruhát sző. *Romanizált
magyarok vagyunk.*

*És nem ért románul? Nyustyu. Csodálja. Nagy hahota.
És mit akar itt? Az igazságot keresi! Tudom én, nem kapálni
jött!*

Tekergőke unokaöccse? Garabonciás.

mit lehet tenni

VII. vers

*Elhbarjuk a magyart az olájjal! Jöttek a háborúk, érti?
Bekerítették a magyart, idemenekültünk. Mit lehet tenni.*

*Igen szebeszen beszélnek vasárnap a televízióban, nem
tudom észben tartani. Ahova én Magyarországon bementem,
Brassóba, sírtak a magyarok, aludtam, ettem, legény voltam,
ott akartam házasodni. Hamisz, mondja az asszony, nem
tetszik neki.*

Unokáját szidja: *Hát téged nem tanítanak magyarul? De
mért nem? Németül, franciául, latinul beszélnek a skólában.
Láttuk Kádár Jánost a televízióban, Jó napot katonák!*

Istenem, vegyél ki belőle!

VIII. vers

*Csángó magyar, csángó magyar!
Művé lettel, csángó magyar?
Ágról szakadt madár vagy te:
Elféledve, eltemetve.*

*Halljuk, még áll Magyarország,
Istenem, csak te is megáldd!
Hogy rajtunk könyörüljenek,
Elveszni ne engedjenek.*

*Móduvának nagy a híre:
Istenem, végy ki belőle!
Mert ha ki nem véssz belőle,
Megemészti a bánat benne.*

Ked írta? Nem? Szép! De bírna?

átok anyanyelve

IX. vers

Oláhul költő csángó, magyarul alig makog. Oláhul magyarázza: *Mi magyar vér vagyunk!* S beszélne, ha lehetne, ha tudná, átok anyanyelvét, szörnyszülő világ, az úrisz-tenit!

Verseit ideadja, vigyem el, fordíttassam le, küldjek neki román–magyar nyelvkönyvet, mert magyarul kéne tanulni, magyarul szeretne költeni, ha már egyszer magyarnak teremtette az Isten!

Nem tudnak, hunnét tunnának? Amíg jegyzetelek, az öreg int: *Csitt! Ír!!!*

minket kolonizáltak

X. vers

Meg akarja tisztelni, menjen bort inni! Sz annak a babája vagyok, az ki nekem szombat este csókot adott, jénutánő barna

*kislány ne gyere, hajha, énekeltünk, táncoltunk, a jánykákka!
Csárdást, boszont, mindent! Nem kell nekem senkinek ja ba-
bája! Minket kolonizáltak.*

Járom házról házra, kézről kézre adnak, visznek, cepel-
nek, kínálnak, szeretnek, és elővesszük az alfabétát, s dé-ig
el is jutunk. Elfáradnak, inkább könyvet küldjek! Tanulná-
nak, magyarul, ha lenne kitől. Testvérekként fogadták őket
a seregben a magyar fiúk, *Hiába, a testvér vére vízzé nem
válnak*. Milyen szépen fejezték ki magukat magyarul.

kis kékszeműm

XI. vers

Szöszke kicsi magyar lány! Úgy szorítja a kezem, mint-
ha a húgom lenne! Nem értesz magyarul? *Egy cseppet!* Mo-
solyog, magyarul, a torkom meg elszorul. Magyarabb ez a
lány nem is lehetne.

Kis kékszemű! *Nem, zöldék!* – felel, megértett! És elját-
szanék a kis tízévesssel reggelig.

De mennem kell. S így sosem tanul meg magyarul ez a
magyar kislány.

használok a csángó étket

XII. vers

Már harmadik csángó étkezésem. Délben a direktor lát
vendégül, a szakácsnő örvendezik, hogy velem magyarul
értekezhet, az igazgató nyolc éve van itt, de most szólott
hozzá először magyarul. Csak meg kell jelennünk, s már fel
is ébred a lelkiismeret.

Lakmározom, ízletes a csángó mama főztje, őrzi a magyar zamatokat. Este krumplipaprikás pityókával, szalonnával, zöldséggel, tányértetejéig, s most reggel egy kiadós rántotta. Kívül olybá tűnik a határ, *kerekedesz kereken*, mint Kígyóson.

hun a Szeret szompolyog

XIII. vers

Mennymagos szabófalvi templom, hórihorgas boltozat, széles de széles, hogy betérjen a tenger csángó nép, ha lenne legalább magyar nyelvű istentisztelet, meg iskola. S az úton, a sztrádán száll már a csángó ételtől a fingambajó.

Két gyereök leszáll, bringáját támasztja, bámulja a szakállam, szivarkát kér, de mivelhogy nincs, majd törik a fejüket: *Há méész? Bákóba! Ha*, nyugtázza, igen.

Magában, ez még érthető lenne, mert hát ez itt szórványmaradvány.

Váratlan manőver: a Deltába hajózom! Végig, *hun a Szeret szompolyog*.

Foksánynál a Milkó vize

XIV. vers

Bákó alatt Veszely csárda, Barabás Emil már bákai borbély, és végig a Szeretemen mentén kolonizált katolikus falvak, a legtöbben csak a hit maradt, s a romanizált magyar falunév.

Foksánynál a Milkó vize, a taxi kivisz a város szélire, félrevitt az okosságom, Brajlába kerülővel megyek, s az első takszival át a Baragánon, poros, bámész falvakon, jó baragáni borral invitálnak a részeg kocsisok, s mivel elmém befogadta, hogyha ütnek, szaladj el, én is meghúzom.

Defekt másodszer, toljuk a szekeret, szeretjük egymást, jobban sem kell, de végül is, bárhogy várta, pénzt nem adtam a pilótának. Falu végén öreg paraszt kínál: egyél, magyar, ne éhezzél!

a Delta gödényei

XV. vers

Amígó, cigaretta! – kér egy kis csempész, persze, maríner vagyok, egyenest Jeruzsálemből jöttem, gondolja a kis hamis, meg a brajlai frajlák sem gondolhatnak egyebet, jól megvizerálják a testemet, igen, ez hosszújاراتú, olyan koszos, olyan szőrös, olyan könnyed, olyan kemény, s úgy himbálódzik, mint aki most etet be egy szirénnek, vagy mint egy vitorlás hajó, *Amígó! Amígó...*, könyörög, adjak már neki csempészbagót. Én, neked, fiam? Nincs neked annyi pénzed!

A Trajánban 160-at kérnek, az sok lesz, a Pegazus 95. Tovább csoszogok, a Deltában már csak egy ötvennégyesbe kerül a nyugodalmas jóéjszaka. A kurvák integetnek: itt vagyunk! Magyar? Jó! Abszolút nem, mondom, mert ma már épp eleget trappoltam.

Hazamegyek. Panamai hajót beleznek a kikötő darui, ez itt magyar uszály, gyorsan haza. Teszek a Delta pelikánjaira.

Két hét után mindég hazaszaladok. Most meg ippeg annyi telt.

u
c
c
u

n
e
k
i

(5-dik levél)

szilva helyett gilvám nőtt

utolsó vers

Bodzavaron, Plojesten végigsántikálok, gilva nőtt a fe- nekemen, össze, össze dörgülöm hosszi combjaim. Még csak mérgelődik, mi lesz, ha elvadul?

Kacifántos ez a Prahova-völgy, ahol hazafelé sittyenek. Kámpicsorodott képpel hagyom félbe a vagabundállomáso- kat: Barassó, Fogaras, s a Brajlából indult nap Nagyszebenbe penderít, rohadt roham. Hideg ráz, meleg ráz, száztíz lejes szállodában kúrálom magam; Dévám néz rám, Vaskohnál árokba bukom. Váradon a bányai kocsisom visszaadja a könyveim.

És reggel vajon hol vagyok? Csabán. S cseresnyehónap elejéig ápoltak a doktorok.

Végül, a hirtelenvonattal, Veszprémig. A cserebogarak akkorra már elhullottak. Csak a jó Isten látott ilyet.

Meg a babám.

(...)

Kudá, Domine?

Csöbörcsökbe menet

Moldvába bemenni, Besszarábiát látni, Csöbörcsöknek legalább a tájékára eljutni... Mióta szeretnék a Pruton-túlra futni!

A 80-as évek derekán a magyar írószövetség már megszervezné, az orosz pedig fogadna, csak épp – ezúttal Gorbacsov miatt megint nem lehet e tájt megközelíteni.

– Gorbacsov kivágatta a szőlőket, Moldova most túl nyugtalan.

Ne igyék annyi vodkát, bort és konyakot a szovjet ember!

A moldovai rumun úgy lehetett vele, ő nem szovjet.

Hagytam, hogy a Bucsákföldről kitiltott portya nélkül-lem vágjon neki az engesztelésül fölajánlott kisoroszországi útnak.

Mire föl 1995-ben kereskedőcsapat vág neki Csabárol Balcba (magyarosan állítólag Belcbe, valchul Bălți-be) vásározni!

Több sem kell az etelközi gondolatportyának...

Németvásár papkeresztje

Németvárosban két fiatal bizánci pap mutatja, merre menjünk Jászon át Besszarábiába, mert Keletnek tartva egyre fogy az irányjelzés.

Kéz a kézben kutyaagolnak a kalugyerek a belváros felé. Egyikük beül a kocsiba, hogy majd kivisz bennünket a németi városszélre, mert éppen útépítés keveri meg a kereskedőkaravánokat: épp másfelé kell menned, hogy odaérj, ahová igyekszel. Mint az előbb Kolozsvárt, hol nemcsak hogy egyházi szertartás töltené be Mátyás király és Szent Mihály terét, a föltúrt belvárosban jó, ha a bennszülött eligazodik.

Ahogy beszáll, keresztet vet s hányja magára minden útkereszteződésben.

– Itt jó lesz – s a város keleti szélétől jó futamodásra téteti ki magát, hogy majd ugyanígy, kocsit állítva jut vissza fekete párjához.

– Tegyétek ki a kocsi ablaküvegére! – ajánlja figyelmünkbe a Moldvai Szűzanyát a Kiseddel, kiknek ragasztós képével ajándékoz meg bennünket, térítésre szoruló magyarhoniakat Moldvahon napnyugati felében.

Jászi gyász

Jászvásáron sem könnyebb áthaladni s akkor gyászmenet áll a kereskedőkaraván elé.

Lépésben halad a gyásznép, elől kereszttel, templomi zászlókkal az előljárók, majd Szent Mihály lovas kocsiján nyitott koporsóban a falfehér halott, s legvégül hosszán, tömött sorokban a gyászoló sokaság, mindezek után pedig

egyenként, libasorban, türelmesen, a gyalogosok haladási ütemét átvevő gépkocsioszlop, benne a miénkkel.

Ha végigmennek a városon s a majd' félmillió város egyik túlfelőli temetőjébe tartanak, szigorúan a Szkujéni (Pruton túlra vivő) úton, lemegy a Nap, mire a Balci Búcsúba érünk! Mert a kocsisor leáll, sehogy sem halad, előzni meg senki sem mer.

Hazafelé majd ugyanígy járunk: meg nem előznék a halottaskocsit a helybéliek! Gyászmenetet, gyásznépet, gyászkeresztet, gyászlobogót, gyászkrisztust. Idegen meg rajtunk kívül alig; ha erre téved, ijedében beáll a többi mögé

Hogy ne csigázzam tovább az érdeklődést: keresztút-ról keresztútra megállnak, imádkoznak s énekelnek egyet, csak úgy folytatják, csigalassúsággal az utat halottjuk végső nyughelyéig.

– Előzd meg!

Ahogy a türelmetlenre néznek, érted meg: ők nem akarnak hamarabb Szent Péter elé állni, mint a halott.

Annyira – nekik – nem sietős!

A Prutnál

Bár fél óra alatt átjuthatnál Szkujénnál a falut kettévágó Prut-határon, négy óra kell hozzá. Akár Vég-Gyulánál: váltanak a nagyrománok, ők csak ezzel – a semmittevéssel – tartanak föl, a kisromán, keletromán, oroszromán moldovaiak – a szovjet mintát nem feledve – hatvanhat ellenőrzéssel, sorompóval, riasztással fognak meg.

– Fogják meg!

Nem nehéz utolérni bennünket, mert nem szökni akartunk, csak kikerültük a szerintünk fölöslegesen leeresztett sorompót.

Útadó, benzinadó, lélekadó, füstadó; amilyen címen csak lehet, megvágják a szovjetsipkások.

Kereskedőkaravánunk vezérkocsiját, Mercedesünket is próbára teszik: 1953-as mintájú szerkentyűjük fűstszaglász csövet ráakasztják leállított motorú kocsink kipufogójára s lesi a mester, mekkora környezetszennyezést mutat a műszere.

Kérdés, mit mutatna, ha járna a Mercedes-motor, így a meghívólevél kell a kapunyitáshoz: mesterünk, meglátva a pöcsétes, orosz nyelvű, valóban okmány kinézetű iratot, félreteszi a fűstmérőjét, kihúzza magát, kezét a süvegéhez kapva tiszteleg, mehetünk!

Mint odahaza jó tíz éve, amikor a faluszéli rendőr vágta magát haptákba, midőn föltűnt sötét szolgálati kocsim; nem nekem, a kocsi által jelképezett tisztségnek, a Nagy Lada Kocsi súlyának, a tekintélynek tisztelgett kedves falusi zsernyákunk abban a Békéshez aprított Csanádvármegyénkben, mert hogy akkortájt (előbb meg: szintúgy sötét és Nagy Lengyel Fiattal járhattunk a hét megadott napjain reánk bízott kocsin) e fajta személygépkocsija – hírügynökségi kirendeltségünkön kívül – a megyében csak az első titkár elvtársnak volt.

Szabad az út – jó gidresen, gödrösen, tengelytörösen, gumilikasztóan – Bucsákországba!

Mire szállónkhoz értünk, eltörött a kereskedőkaraván engem rejtő kocsijának bal hátsó rugója. (A többiről majd később!)

Még szerencse, hogy nem ittuk le magunk a Prut (az ógörögnek Pyretusz, a latinnak Hierasus) nyugati partján a (víz és meleg híján) hideg kólával készített feketekávéval.

Moldova gólyafőnix

A Basarabia Szálló éjszakai mulatójában Fehér Gólyához címzett, állítólag tiszta szőlőből készült konyakkal öblíti le a karaván személyzete a hosszú – a pruti kétmoldvai határ viselt dolgai miatt valóban egész napos út – porát, mely Fehér Gólya nem egyéb, mint Moldova Főnix: a mi gólyamadarunk. Mely gólyamadár szájából – csőréből – földig lóg a (azt akartam mondani, a vesszeje, de nem, nem a vesszeje, a) szőlőfürt (a vesszőt csak oda lehet képzelni).

Ki így, ki sehogy, a balci örömlányok a moldáv éjszakában néhányan helyesen cselekedtek a Besszarábiához címzett Szálloda bárjában, mert utóbb azt vallotta a vendégek egyike-másika („Tagodat majd otthon fájlalod!”, kapta meg a többitől a bátorítást az elkövető), hogy meglehetősen olcsón megúszta: pár dollárért a lelkét kitette az oroszrumun hölgye.

A kaszinó rulettjén sem vesztett sokat, mert a tíz dollárért vett játékpénzeket úgy rakogatta számra, vonalra, vonalakra, keresztre, sávra, oszlopra, hogy reggelig kitelt neki a mulatságra; a jászi vlach multimilliomos feketéző (legalábbis elég gyanúsan pökhendi újgazdag rongyrazó a valutával megrakott műanyag zacskójából kiszedett papirosait bedobva) persze jóval többet hagyhatott ott.

A moldovai papírlejeken Nagy Istvánjuk díszlik.

Magyari karavánunkat inkább az lepte meg, amire pedig – lélekben, valamennyire, lopva – akár föl is készülhetett.

Rablók, banditák, maffiózók Moldovában? ... Nem fenyegeti útonállás az utasokat, mint a volt Szajúz egyéb helyein?

– Szó sincs róla, ez nem Oroszország vagy Ukrajna...

Maffia van, de az nem ilyen apró-cseprő ügyekkel foglalkozik!

A külhoni kereskedőkaravánok reggelre kelve megtapasztalhatták: a helybeli műkedvelő (pontosabban talán inkább félhivatásos, kis stílű, kevéssel is megelégedő) rablók sem tétlenkedtek, mert a kocsik kicsi ablakait betörve bejutottak az autókba s amit találtak, magukkal vitték. Leginkább a kocsirádió szakértői lehettek.

Miközben (ízíg) karavánszerájunk zárt (valóban belső) udvarán 2-3-4 dollárért őrizték a járgányokat, napközben riadókosci tanyázott a kapunál, mert a vendéglátó balci kereskedők és iparosok intézkedtek, óvja rendőrségük a barbárföldi körülmények dacára idelátogató messzeföldi üzletembereket. Ráadásul a karavánszeráj egy szem kerítése a fegyveresek által őrzött tűzoltóságé.

Mennyi jó szándék, tisztességes igyekezet, törekvés: üzletelni és barátkozni egyaránt kész a moldovai ember, s akkor az alja (százból egy – ? – ahogy bárhol, nálunk is) mindent elrontana, ha hagynánk magunk!

Balc, 1421

1936-ban rogyant meg az 1791-ben katolikusnak épült görögkeleti templom harangtornya, s a nemsokára befutó kommunisták nem engedték helyreállítani; most – fénykép után – újjáépítik a jó belci balciak a néhai szovjet Belciben. Hogy ne mondjam: a szemünk láttára avatják föl, szentelik! 1995. Pünkösd hava 22-én, hétfőn, a Balci Vásár harmadik (s mint rövidest kiderül, egyenest a Balci Búcsú) napján.

– A harangjátékot kézzel húzzák.

A harangláb likából lógó templomi zászlók alatt érkezik

meg a térre a pópájuk; a zászlókon, mint úti körösztjeiken is, virág és kendő. A külső kutat is fölszentelik, az is a sztalinii enyészete lett.

Ének.

Tömeg.

Templomnap, búcsú Balcban!

A nép a korzón, ünneplőbe vágta magát a 170.000-es város.

– 200 éves a Szent Miklós katedrálisunk!

Több.

A Miklós-templom harangtornyának veresjárás utáni újraépítését egy helyi vállalkozó 10.000 moldovai lejmel (úgy 260.000 forinttal) támogatta, adott mindenki.

Havi 100 lej az átlagfizetés.

A szentegyházzal átellenben, valahai Felvonulási Tertük ligeti oldalán Lenin hült helye.

– Ezen a téren ennyien még nem voltak!

Mint most.

Hívó nép

Balcban öt-öt bizánci és baptista, meg egy katolikus szentegyház várja a népet.

– A baptisták inkább oroszul miséznek, az ortodoxok románul, de van orosz mise is, a katolikusok oroszul.

A római katolikusok oroszul a román keresztény Bucsákiában...

– A katolikusok lengyelek s románok.

E szentegyház a bolsi uralom alatt is szentegyház, a többi inkább mütárként és csillagdaként szolgált.

– Dél-Moldovában gagauzok (görögkeleti vallású ta-

tárok), bolgárok és németek is élnek. Lengyelek az északi városokban vagy tízezren.

Délután a ligetben rumun rockzene, gyermekjáték áldott nap.

– Az orosz városi; Balc környékén egyetlen orosz falu van, Nagy Péter idején telepedtek le, a férfiak hatalmas szakállt viselnek. Németek délen, egy faluban élnek.

A néhai balci zsidófertály kiürült, a nép elszivárgott (már akit a Vasgárda le nem mészárolt).

Mennyire vallásos a moldovai?

Nagyon – vallja meg, némi csönd után, a magyar kereskedőhadat fogadó moldovai üzletemberek egyike.

Pedig 1940-től 1990-ig mindent megtettek, hogy kiirtsák a kereszténységet.

„Balc 1421”, látni mindenütt, mert a város ez időtől számítja történelmét.

Valachia nem kell

Nem lenne jobb az anyaországgal egyesülni?

Rossz tapasztalatai vannak a moldovaiaknak az „egyesülésről”... 1918-ban idejöttek a csendőreik, elvitték az oroszokat, baloldaliakat, mindenkit, aki nem tetszett nekik. Ránk telepedtek, élvezték, hogy ők az urak.

Most Moldva keleti fele, Besszarábia, újra szabad (igyekszik lenni).

– A valachiaiak... – nevezi meg második beszélgetőtársam is a havasalföldi testvéreit.

A moldovaiak okosabbak, mint az erdélyi románok! Erdély, ha önállósul, ma gazdag ország, nem húzza le Órománia, amely Erdély kizsigerezésével, lerombolásával,

elhanyagolásával, beolvasztásával, minden erdélyi érték megsemmisítésével emelkedett (magasodna) Erdély fölé.

Omlik Segesvár, Arad, Várad, hogy csinosabb legyen Bukurvár, Szörény, Jász.

Az ám, erdélyi román testvér!

Serif a mulatóban

Balc újjgazdagjai feleséggel, barátnéval a Helybeli Kaszinóban ütik el az időt, amúgy a balci szabad leányok s legények inkább az éjszakai mulatóban tanyáznak; isznak, beszélgetnek, táncolnak s bujálkodást készítenek elő, midőn a város rendőrségének egész csapata veszi be magát a bárba.

– Folytassátok! – int a seriff kinézetű egyenruhás vagány s már bele is nyúlt az egyik nagylány gelebébe.

A csapos hölgygel sutyiban szót vált, kap egy kupicával – nyilván amúgy csak kísérőként használt moldovai borvizet – s már majdnem kiteszi a stukkert, olyan jó a kedve.

A némi polgári viseletű nyomozókíséret egyik tagja, ki mind közül a legszerényebb, majdnem bocsánatot kér, hogy mellénk, külhoniakhoz ül a bárpultnál, többször fogadja a halk jelentéseket. Kutya legyenek, ha nem ő a nagyfőnök!

A sunyi – nyakkendős – nyominger góré hirtelen kámfort játszik, seriffünk marad a terem egy szem rendfőltartó közege; ennek öröme körbeöleli a szabad leányokat. Ha jól hallom, meg is csiklandja.

*Mare-i țara Moldovene
Fuss Havasalföldnek!
Straița are, pita n-are
Jaj szegény lelkének.*

(Aradon, Ujj János segítségével, így fordítjuk:
Nagy ország Moldova,
Fuss Havasalföldnek!
Tarisznyája van, kenyere nincs,
Jaj szegény lelkének.)

Sehol – rajtunk kívül – egy erre csángált magyar.

Balci Búcsú

Szent Miklós napja Balcban szabadnap, munkaszünet;
egy másfélszázézes város templombúcsúja!

Kint, Magyarországon a majd' kétezer lelkes falu ha
megtartja védőszentjének neve napján a búcsút.

A piacon azért: orvosságos árusok, itteni magánpatikári-
usok. Az örménykatolikusból lett római katolikus templom
mögött az Aleku Russzó Egyetem. Közben kikent-kifent
fiatal orosz nők. Az Alekszandri Vazul Nemzeti Színház,
a vásárcsarnokkal ferdén szemben: épp befejezte az évadot.

Délelőtt jó kis eső (eltart Medárdig s tovább), délután a
napsütés.

Sül a sétálóutcán a rablólóhús, hozzá ser meg bor, amoda
a szlávjának kovászlé, szegénység. Két bennszülött férfiút
társaik választanak szét, mire föl azonnal ott terem a csend-
őr, hogy helyreállítsa a rendet a kapatos emberek körül; úgy
megindul, hogy tányérsapkája fönnakad egy faágon.

Mennyi kedves ember!

Bárhová mégy... Ráadásul itt.

Mitől is e jó érzés?

Bukuriak, haza!

Érdekes, itt érzem jó szívvel, hogy van bennem egy kis román vér.

– Énbennem nem román, európai vér folyik! – oktatott ki Vég-Gyulában 1994-ben a magyar–román kézfogáson a Román Írók Szövetségének elnöke, miután megpendítettem, hogy van bennem kis vlach.

Van ilyen? Európai anélkül, hogy holland, csecsen, talján lenne? Nem inkább: román, magyar, angol, baszk..., kik együtt teszik Európát?!?

Hol a román nem erőszakolja magát a másikra, békén hagyja a gagauzt, az orosz, meg a hunnt!

– Huszonhat gagauz falu kapott Besszarábiában önrendelkezést!

A rumun: (nekem:) testvér, ha demokrata.

(A magyar se másként.)

– Bukuriak, mars haza!

Viva la Ungrovlachia, hol nem eszik egymást az emberek.

Lám, a moldován (mint bucsákföldi–besszarábiai rumun) érti: más román, mint a havaselvi és az erdélyi!

Valóság: a kelet-európai moldvaira leginkább Moszkva, a dél-európai (balkáni) havasalföldre Bizánc, a közép-európai erdélyre Budapest (és Bécs) hatott, s így három külön román műveltség született, melyből kettőt leteperne bukurvári Valachia.

– De hát akkor hol marad(na) az Egység?

Most van, megnézheted.

Azokkal az erdélyi románokkal tudok azonosulni, akik nem tűrik nemzetársaik rémuralmát bármelynyelvű honfi-

társaikon. Ők testvéreim, az Erdélyt (s a hozzácsapott Magyarországi Részeket) eltipró balkániakhoz semmi köze a magamfajta alig románoknak.

Ha Valachiára gondolok, elhatárolom magam, ha meg a moldovaiakat látom, tejtestvéreimnek érzem őket... Csak nem azért, mert türelmesek, megértőek a köztük élő kisebbségekkel?

– Micsoda olá vagy te?!

Bukur, takarodj.

Csak a testvér

A Balci Vásárban a félszáz kiállítóból – a szomszédos romániai moldvai, jászvásári üzletemberek mellett – az öt magyarországi képviseli a külfont.

– A baj csak az, hogy mi megtaníjtuk őket kereskedni, aztán, amikor már nélkülünk is boldogulnak, eljutnak a nyugati piacra, faképnél hagynak bennünket.

Nehezen szoknak le a régi szovjet módról:

– Ebből ennyit termeltek, s azoknak ott ennyiért adjátok és punktum!

De már tudják, mi a különbség helybéli és közgazdasági piac között.

A nyolc magyarországiból, ki idáig merészkedett, mind a nyolc békésvármegyei, s – véletlenül – hatnak köze van a románsághoz. (Egy méhkeréki származék román, egy kétegyházi félnémet, félromán polgár, egy magyar nevű nyugat-körösközi román, két erdélyi magyar, ki a nyomor és az elnyomás elől menekült Kismagyarországra s él a Viharsarokban, meg jómagam a magam elég kicsi, tán tizenhatodnyi rumunságával.) Csak az rázatja idáig magát, akinek köze van hozzájuk? S: köt üzletet.

– Eljön a német, megnézi az üvegházi virágkertészetünket, elcsodálkozik azon, amit lát, agyba-főbe dicsér bennünket, aztán többet nem látjuk. Mert ilyen rossz utakon nem vállalja a szállítást – regéli a kisiratosi szövetkezet elnöke.

Románul meg nem szólalna

Az orosz kisebbséghez tartozó fölszolgáló nagysága egy fia szót sem ért az őt vendégül látó helybéli többség nyelvén; a románokat – ha enni, inni akarnak – nem zavarja, oroszul értekeznek vele. A román pincérnő természetesen ért a másik nyelven is.

– Az oroszok közül sok most sem tud oláhul; ha bírja is a nyelvet, könnyen letagadja.

Az utcán a román kérdésre oroszul válaszolnak.

Nehéz megszokni: többségiből kisebbségi lett.

A nagy mellényt le kell tenni; újra lehet szabni.

A majdnem négy és félmillió lakosság jó negyede szláv (13 százalék a nagyorosz, 13,8 százalék a kisorosz s 2 százalék a bolgár), a gagauz 3,5, a zsidó 1,5, egyéb 1,7 százalék; 65 százaléknyi a román. (1930-ban a 2.863.409 lélek 57 százaléka rumun, 13 százaléka rutén és orosz, 9 százaléka zsidó, 5 százaléka bolgár, 2,7 százaléka német, 13 százalék egyéb, például – elsősorban? – tatár.)

Budzsákországban

A Dontól az Al-Dunáig tartó Szittyország napnyugati felében, a kunországi Moldvában-Moldovában-Móduában építettek külsőgyepűt az Árpád-háziak a jó Nester, Neszter, Nyeszter, Dnyeszter, török Turla, vlach Tyras, latin

Nestrum, újjörög Dinastris jobbspártján. A Neszter Fekete-tengeri torkolatánál máig – Nyeszterfejevár, Cetatea Alba, türk Akkerman néven – Magyar Vár védéné Magyarhont s Európát a napkeleti barbároktól, följebb, északabbra – Közép-Moldovában – pedig Várhely vármegye állt, mely mára Besszarábia negyven járásának egyikére fogott.

„Baszaraba”: „Leigázó apa” Batu kán leszármazottja, az első rumun fejedelemség megalapítója. Besszarábia, Bessotihra: Moldva-szeglet. Bucsák, Butschak tatárul szeglet; Budzsák falu mai Pruton-túli Móduában.

Ovid-tava Fejevárnál, Kisinou: Kisjenő! Csebanu történész írja: Jóságos Sándor idején idejövő magyar telepek alapítják. Más szerint a Jenő törzsbeliék e kies etelközi szegletben.

És akkor Csöböröcsök.

Csöböröcsökből Csöböröcsökre

Szent László telepítette volna az öreg Nesterhez gyepübeli szolgálatra azokat, akik a legkeletibb magyar falut, Csöböröcsököt emelték; majd küldött utánpótlást a Szerémségben szétvert huszita hitújítás, hogy a beolvadás elől egy részük Huszvárosba s környékére húzódjon, más részük pedig eloláhosodjék.

Hittérítő, hitmentő szerzetesek adnak róluk hírt: fognak, de vannak! És hisznek.

Ötszáz évek múltán nyugat-moldvai, a fajüldözők által elbolondított, magukat romának hívó s ezért a magyaroktól, mint az ördögtől rettegő – klézsei – testvéreik hunn nyelvű könyvekből raknak máglyát (az Úr 1995-dik esztendejében) a kelet-római civilizáció dicsőségére.

Nem tudni, vajh' erről hírt adott-e az álságos vadnyugati sajtó? Mert ha mi égettünk volna könyveket... születne az ítélet, fennék a kést, hogy tovább szabdalják megcsonkolt hazánk!

Papot kér félezer éve a moldvai magyarság! Hiába, Rómától. Hogy pap sehol, egy darabig óvja magát.

Aztán.

– A kisebbik rosszat választja.

Azaz: nem oroszok, oláhnak áll.

A magyar királyi hatalom védőszárnyai alól kikerült Csöböröcsök (és a Neszteri Gyepű többi helye) tatár kézre jut; a tatár birtokaként Csöböröcsök éli világát: fizeti az adót, de amúgy békén hagyják nyelvét, hitét.

Mígnem: meg nem jelenik a muszka!

Aki aztán nem kímél: a bizánci kereszténység nem tűri a nyugatit, úgyhogy Neszter-Őrvidéken lőtték a magyar katolikusságnak. S hogy Moldvában az egykori majdnem fele részbeni magyarság igen megkopott s elszaporodott a vlachság, választja a magyar a kevésbé rosszat?

Jó kis „választás” lehetett.

A ma tiszta román Csöböröcsök kétszáz éve félig magyar, félig román volt, négyszáz esztendeje tiszta magyar.

– Ismerem, nagy falu Nyeszteren-túl, a tiraszpoli járásban a Nyeszter-parton! Ma nem lehet odamenni, külön „köz-társaság”, az oroszok leszakítanak – ismeri Csöböröcsököt a csabaiak egyik balci üzletfele.

Csak les.

A kisebbikről, Neszteren-inneni Ócsöböröcsökről nem is hallott. Pedig ott a térképen mindkettő!

Amíg megtaláltam...

Hogy ráleljek, született terv elég.

(„Projekt”, hiszi a moldvai csángó magyar az aradi, rumunosan beszélő csanádi hunn „plán”-ja helyett; ha tudná, hogy kint, Magyarországon az újmagyar újurak is fúrton-fúrt podzsektet nyögnek nagyon nagy idegenvezető, kilsővilági-valagot nyaló igyekezetökben!)

(– Ked csak nem tud olául?!)

(Csángósodó bankáraink és az uszályukra kapaszkodók.)

Kudá igyos

A múlt századi örmény templomból lett katolikus szentegyház a balci búcsúnapon zárva – valamennyi görögkeleti templom ugyanúgy ünnepelt, mint a búcsúnap névadó, Szent Miklós szentegyháza (népe) –, másnap reggel viszont, hazaindulás előtt arra sétálva: valami gyanús. Az ajtón tegnap lakat volt, most – ugyan betéve, de – anélkül.

Láss csudát: a missziós központ nyitva! S bent: asszonyok.

Csak nem: misére várnak?!

S már csendül a csöngő, belép a plébános.

Beszédén érezni, lengyel, de, akárhogy csúri, csavarja, a hívek imáiból és énekeiből kiderül, oroszul folyik a mise.

Vagy húsz nő s három férfi (a lelkipásztor, egy fiatalember s jómagam).

Kár, hogy nem áldozhatok az asszonyokkal!

Hogy számítottam volna erre?

Egyébként is: milyen nyelven gyónnék?

„Ja bül mnóga plóha, Bozse moj...” Elfogadná-e az ifjú lengyel atya?

S ha még ennyit sem ért meg gyónásomból, föloldhat-é?

...Kedves Krisztus, keresztvívő Krisztus, szenvedő Krisztus, a szeretet Krisztusa, gyöngék istápolója, elesettek föl-emelője, Jézus! Csak a nőknek kell?

E világban mindenütt!

A férfi: üzletel, verekszik? A harc az élete, mert az ő küzdelme nélkül az asszony és a család is éhen veszne?!

Ima! Miatyánk.

– Kudá igyos, domine? – kérdi (az igében) a Rómából a kereszthalál elől megfutamodó Pétertől a Fiú.

Jó, ennyit én is értek.

S kézfogás helyett meghajlás: békességet! Oltár s pap felé, majd egymás iránt; mélyen, derékből derékszögig.

Míg mi (mi, asszonyok?) imádkozunk, kereskedő gazdáink – früstök előtt – már a moldovai üzlettársakkal tárgyalnak, kik korán jöttek, hogy még elérjék a Napnyugatra indulókat.

(Reggeli után veszik észre az urak, föltörték és kirabol-ták kocsijaikat a helybéli banditák! Jó kis...)

(Bébalázott nekünk a jó belczi búcsú...!)

(Helyre munkamegosztás.)

Kudá, domnule?

Kisebbik rossz

A magyarja (az elmúlt századokban) az elrománosodást választotta (ha egyáltalán kapott rá lehetőséget), az itteni lengyel és örmény – eszerint – az oroszra szavazott?

Ahelyett, hogy a bennszülött többséggel tartottak volna, a távoli Moszkvához igazodtak? Nekik a gyarmatosító helyi kisebbségbe olvadni a kisebbik rossz?

Melyik a nagyobbik baj?
Mikor, kinek s hol, az Isten tudja merre e nagy világban.
Ki járt jobban?
Melyik bánja meg.
Már aki dönthet, mert aki nem.
Annak „alszél”-lel harangoznak?
– Aki szereti a közmunkát, annak tökkel harangoznak –
tudja a román katona, ha előbb székelymagyarnak született.
S aki maga választ népet?
Mi a kevésbé rossz, a kisebb, kevesebb bajjal járó beolvasás?
A kevésbé megrázkódtató.
Mindig volt, ki nem vállalta s futott, futott (volna) hazáig.

Nestermagyar

Cincárháza; Tatárfalva; Buda két helyen is (északon a telenesti, meg délen a tarakliai járásban); Zsidófalva; Pogány; Németfalva a Prutnál); Oláhfalva; Achendorf, melyet Doinának csúfolnak a kantemiri járásban Dél-Besszarábiában, a Pruttól a harmadik falu; nem különben Laposnya, Szelistye, Mokra, Kobaszna, Buga s Tomaj (mindahány ősi dák név).

Magyar falu? Unguri a Neszter-marton, Észak-Moldvában az oknicai járásban; Nestermagyar, nesze, magyar.

Nestersoroka, Nyesztorsorok: város a Dnyeszter-parton, Várhely vármegye szélén? Várhely, mai Órhely, Orhei, neszteri Órvidék székhelyéből lett járási központ. Párkány Tiraszpolnál a Tyras vize mentén, Neszterentúl, a benderi hídnál, meg a szoldanesti járásban, Palánka is kettő, az egyik Istvánfejedelem járásában. Csöbörcsök alatt, nem túl messze Szentistvántól.

Bucsákhon középkori magyar falvai: Csöbörcsök, melyből ma kettő is vagyon, Szentantal, mely, ha igaz, Antonest a Prutnál (Kantemir vidékén), avagy a neszteri Antalka, Szentjános, melyből Ivanovka ha lett Neszteren-túl, Ribnica katolikus plebaniájának leányegyházaként, Szentpéterünk meg a legjobb esetben Petrusény a Pruttól egy szaladásra Riskánynál.

ЧѢБѢРЧѢК

Cseberben?

Cioburciu Nesztereninnen Istvánfejedelem járásában a Nester partján, Cioburciu túlfelől Tyraszvár alatt. Czebarczik.

– Ismerem, nagy falu Neszterentúl Tiraszpol mellett!

Moszkvában magyar egyetemisták találkoztak olyan csöbörcsöki diákkal, aki magyar származásúnak vallotta magát (emlegette volt nekünk Kongur István).

Ki emlékszik ma erre?

A századelőn még került néhány magyar család a nagyobbik Csöbörcsökben; a két háború közt az a hír járta, hogy a nagy szovjet magyar iskolát nyit e magyar faluban.

– Nem, erről (a kisebbik Csöbörcsökről, Ócsebercsekről) nem tudok.

Elég kies helyen fekket innenső Csöbörcsök, hogy a moldovai románok nem is hallottak róla!

A másikról, a ki tudja, azóta tán oroszról, igen.

A legkorábbi térképeken már két Csöbörcsök mutatja magát. A térképész: leleplezett valamit?

A térkép előtti időben: az egyik az adószedőknek mutogatott félig üres, csóró helység volt, a másik meg a nagyobb, a gazdag, hol valójában éltek?

A Körösközben is gyakori (volt, a Török Hódoltságban) a két faluhely; ha az egyikben keresték őket, a másikba futottak, hogy üres községet írjon össze a harácsszedőkkel járó írástudó.

CSÁNGÓ MAGYAR
CSÁNGÓ MAGYAR
MIVÉ LETTÉL
CSÁNGÓ MAGYAR
ÁGRÓL SZAKADT
MADÁR VAGY TE
ELVETTETVE
ELTEMETVE
IDEGEN NYELV
BEBORÍTJA
NYOMOLÁSZ
PAPOCSKÁK
NYAKADON
NEM TUDSZ
ÉNEKELNI
GYÓNNI
ANYÁD
NYELVÉN
IMÁDKOZNI

Shuburtschu máshol

Kedves Tanár Úr!

Ha minden igaz, két társammal (1985) Szent Iván hava derekán két hétre a Szovjetunióba utazom azzal a föltett szándékkal, hogy ha egy mód van rá, azonosítom

Csőbörcsököt valamely mai Tyras (Dnyeszter)-parti településsel. Igyekeztem eredményéről majd beszámolok – ha érdemes, fényképekkel – Benda tanár úrnak.

A Széchényi Könyvtár térképtárában nem találtam meg egy földabroszon sem a Tanár Úr által említett, Csőbörcsökkel egynek vett Kubierzit Odessza és Akkerman között, így oda – mint térképen nem található helyre – nem kérhettem kutatóutat. A földrajzosok szerint attól még vastagon meglehet a valóságban ez a falu, csak ilyen nagyvonalúak a szovjet térképészek (kicsire nem adnak). Ám a régi térképeken is követni tudtam visszafelé a két, Bender (Tighina) és Tiraszpol alatti, jobb és bal parti (oroszosan:) CSOBRUCSI („Чобручу”) nyomait.

Néhány adat a budai várbeli térképtárból.

Jobb parti, bal parti

Csőbörcsök:

I. Első világháborús német katonai térképen a mai két Csobrucsi helyén

Coburči, Čebrauč.

II. XIX/XX. századfordulós német térképen mindkét Csőbörcsök – lengyel bőtüvel – „Oroszország”-ban

Czoburczy, Czubruczy.

III. 1855-ös német térképen

– Tschoburtschi(iii?u?).

IV. 1770-es francia abroszon

Schuburtschu –.

Ráadásul a Moldva-kutatók térképein (például Mikecsén is) körülbelül eme mai Csobrucsi táján jelölik a hajdani Csőbörcsököt. (Szovjet térképeken, s ezek nyomán a nyugatiakéin írják Csobrucsinak Csőbörcsökünket.)

Szóval: igyekszem alaposan körülnézi e két faluban. Kérdés persze, mennyire engedik, mennyi időt adnak nekem erre. Mert igen valószínű, hogy szeretnének majd nekünk mindent jól megmutatni, kolhozt Belci és Szoroka, szövödét Kisjenő, szőlőültetvényt Kagul táján... Minél többet Besszarábiából, amikor pedig nekem minél kevesebb, azaz csak az a két falucska kellene!

Elvállik; mindenesetre a Tanár Úrnak a Századokban megjelent („Csöbörccsök. Egy tatárországi magyar falu története a 16-18. Században” tanulmánya nélkül ma még nem állnék ott, hogy neki merjek vágni ennek az útnak. A különlenyomatot kiviszem, van a végén orosz nyelvű kivonat, hátha azt elolvassa a helybelieknek valami beugrik. (Magam sem oroszul, sem románul nem értek.)

Őszinte tisztelettel üdvözlöm!

Cseberben

Csoda-e, hogy Benda Kálmán elég sértődötten választott: nem térképész ő, hogy beazonosítsa egy falut! A szovjetmuszkák pedig nem eresztettek Moldáviájukba.

S Kyбuepчy valóban nincs az 1969-es wiesbadeni orosz földrajzi helynévmutatóban.

Ciobarci.

Moszkva betűkből: САБАДУЧЧ МЕГ АГОНОСТÓЛ.
(Majd Rahón látunk ciril betűs magyar levelet...)

– Pork ungur szpurkat!

Disznó pogány magyar.

A nagy urak jönnek látásomra

De nem jönnek szabadításomra.

Tán engem is hitküldérnek venne (ha meglenne).

Tekergőke?

Kellett volna az oroszoknak ortodoks Európát!

Amúgy 1633-ban Ciberciu, 1705-ben Csoborcsik, Csebercsik, 1743-ban Tsöbörtsökfalva.

Cseberben Csík, Háromszék, Szerém.

Túl a Puruthon.

Belsőföld: Moldva. Külsőföld: Magyarország.

Dicsértessék a Jézus szent neve.

Bandinus atya, 1648-ban, még a krími tatár országában leli Csöbörk városát. A lakói magyarok és oláhok, de csak a magyaroknak szabad harangozniuk. A kétszáz katolikusnak egy kis, kezdetleges művészettel épült fatemploma van, melynek régi és szakadozott a fölszerelése. Magyarul, oláhul, terekül és tatárul egyaránt beszélnek s Tatár- és Törökországban akármerre szabadon járhatnak-kelhetnek.

Megboldogult tatárvilág!

...Klézsén nemrég még Szent László fájáról regélt (Bosnyák Sándornak) a csángó magyar nép, hogy a Szeret partján álló jó öreg fa mindannyiszor kiszárad, amikor hódító tapossa a magyar földet, s azonnal kizöldül, hogy szabadító támad: Rákóczi, Kossuth! Mára kiszáradt a Szeret-parti öreg fa, s lesi a Szeret-tere maradék magyarja:

– ... ki tudja, ki fog-e zöldülni vaj eccer?

Szent László király akkor ültette volt a fát, annak emlékére, hogy kiverte az idegeneket az országból.

Tekergőke

Orosz nyelvű a moldovai katolikusok folyóirata is, Hrisztosz voszkresz, hirdeti kép és írás. Moszka örömhír a

Csángónak.

Ahogy kinyitod: Monszenyor Anton Kosa, azaz Kósa Anti a Szeret-mentéről köszönti az olvasót – muszkabetűs muszkanyelven – Húsvét alkalmából. Kósa Antal tisztelendő úr a Szovjetuniótól szabadulást követően alakult, minden Moszkvához tartozó katolikusok püspökségétől elszakadt moldovai római katolikus egyház vezetője.

– Ha kimégy, keresd meg Kisjenőben a püspöki helynököt, tud magyarul!

Honnan tudna magyarul Moldovában egy Kósa, ki Anti?

– Az anyja mondott nekem egy régi imát, de a nevét nem árulta el! Egy Bákó melletti faluban gyűjtöttem, a szomszédasszonya mondta róla, hogy a fia Jászvásárban tanult és elküldték Besszarábiába püspöki helynöknek. A janicsár papok nagyon nem szeretik, ha magyarországi-val tárgyalnak, ha bárkinek elárulják, honnan származik a moldovai alpüspök vagy ha régi, magyar nyelvű imádsággal és énekekkel traktálják az Antikrisztus országából jövő kutatókat – regéli Harangozó Imre komám a kies Újkígyósról, ki rá-rákérdez Móduában a móduaiakra, tudnak-e valamit.

Mire föl, Iiusz Hrisztosz, a papok közt Farkas, Szakács, Rekecsini, kiket szintén a jászi püspök küldött ide szolgálni ... a román katolikusságot!

Buda Demeter Etelközből, Moldovakisjenő tájékaról: a bákai papnevelésében. (Tán itt gyanít meg valamit – ha nagyon figyel – a származásáról.)

Szokátsék vajh mit tudnak? E régi Kilső-Magyarországról, távolkeleti Gyepűelvéről, Nesztermentéről, Etel-közünkről.

Házról Házra

Moldovakisjenőben az Isteni Gondviselés, Krecoajában a Szent Kereszt Fölmagasztalása, Balcban Szent Mihály Arkangyal, Sztircsán az Istenanya, Szent Rózsaliget Királynéja, Nesterraskóban Szent Kajetán, Ribnicán Szent József, Raskófalván Szent Márton védi a nyugati keresztényeket s a hét plébániához hét leányegyház, úgymint Bender, Gergelyfala, Szentjános, Mateuc, Májusháza, Péterpálfala (Kisoroszországhoz akasztott Dél-Budzsákban), valamint Riskány tartozik, nemkülönben több mint egy tucat szórvány, melyek közt Sorok, Várhely, Nesztervár (Tyraspol) lapul.

Háromnegyed évszázada Szovjetmoldovában (a 2,8 millió lélekből) 12.325 a római katolikus vallású személy, 1995-ben a Moldovai Köztársaságban (a jó 4 millióból) 4.155-öt tart nyilván az egyház.

– Iszten fizessze.

Megágya Iszten.

Halottkém

Ó-Csöbörcsök Istvánvajdafalva (István, Istvánfejedelem, Istvánkirály, Szentistván?) járásában – a székhely északi szomszédjaként, három magyar mérföld távolságra Neszterfejérvártól –, hol még kerül Palánka (szintén a Neszternél), Neszterszentantal (épp átellenben, Bucsákban, a Prutnál a másik Antal).

A temetőbe sem kell kimenned, ha magyar neveket keresel. Magyar embert?

– Halottkutatók, hajde!

Alleluja.

– Jöhet érted a Caritas.

A halottkém.

A Lajtától a Nyeszterig!

– Uccu.

Az akadémikus tán a másik, neszterentúli, kisvárosnak mondott Újcsöbörcsökben járt.

– Azt mondta, Ungurok útja a fő utcájuk, a cigány meg a Rákóczi-indulót kezdte el nekik húzni!

... Útra föl, fiúk! Vár Szittyaország.

Egy kis magyar portyát a Köztársasági Cukrosbácsi, a Törpék Pufajkás Királya meg a Rózsadombi Hordószónok honából.

– Azt hittük, ti okosabbak vagytok nálunk – sopánkodik az aradi román, kiket hozott vissza a hatalomba (1994-ben) a magyar.

Kit itt, kit ott.

... Még a Köles-hegyen innen.

Csángó sikoly

Ókígyóság, meg vissza

Kígyóság hangzó csángó sóhaj...?

Hangzik, mert hozzák.

Hívja Új- és Ókígyósra Harangozó testvéröcsém.

Meghányni, -vetni, hogy s mint.

Érdemes-é, s egyáltalán.

Visszacsángál-e a magyarországi ember a csángóhoz?
Érti-e, mi kéne?

Sosem tudta; ahogy a Vatikán is befogta szemét, bedugta a fülét, betapasztotta a száját.

Jó háromszáz éve kér e nép! S hogy nem kap, csak megnyomorítást, belefásul.

Jön.

Ám úgy, hogy már nem tudja, minek.

Ui cangu kültü

Új? Legalábbis újabb szabófalvi népköltő. Lakatos Demeternél vagy hét évvel fiatalabb, ám míg az első csángó költő 1974-ben elhunyt, Szászka Erdős Péter (Szeszka Erdős Péter), Péter bácsi mostanában kezdene költeni. Mert hogy – úgy látom – csak akkor hajlandó tovább verselni, ha valaki közli! S ha a Jóisten megsegíti, fizetnek is érte. Afféle népbarát szerkesztő pedig Máí Magyar Honban alig kerül.

Csángó népfőiskola az ókígyósi Wenckheim-kastélyban, egyik előadója (s hallgatója) Péter bácsi, aki, ha jól értem, 1918-ban született a kies Szabófalván, ma is ott él, s faluja krónikása. Azt mondják, Erdős Péter összegyűjtött Szabófalváról mindent, amit lehetett, ám hiába írta a románok nyelvén, oly erős gyanúba keveredett, hogy mára egy fia kézirat sem maradt a kezében – a tisztelt helybéli dák ávó elszedte tőle.

Valami lehet benne, mert a szabófalvi népi jogszokásokról is szó esik, s valóban, a Népismereti Dolgozatok egyik kötetében Szeszka Erdős Péter a csángó népi jogot leíró tanulmány társszerzője.

Mondja, s mi alig értjük. Erdélyi Zsuzsannától tanulhatunk: ahol valami nem világos, rákérdesz többször is. S Péter bácsit érdemes hallgatni! Rákezd arra a mondára is, amely megfejtí a Szeret folyó nevét.

– Szeretem, szeretem! – kiáltott a honfoglaló magyar leány az idegen víz martján, midőn a vőlegényét (szeretőjét) szekereről a mélybe ragadta az örvény.

S mondaná, ha lenne, ki hallgatja! Ki a költeményét olvassa, érti; ha valaki beteszi az újságba.

Otthonról két versét küldte el nekünk. Az egyik román változatát a gyulai román lapnak ajánlja, ám aligha remélheti, hogy az ott napvilágot lásson. Mai román köznyelvre fordítva mit ér csángó LATIATAK FELEIM SZÜMTÜKKEL MÜK VAGYUNK POR ÉS HAMU...? Ha eme újabb szabófalvi költőnkre figyelünk, ugyanazt a régi magyar nyelvet érzékelhetjük.

Azt írja, ha közlik verseit, újabbakat költ, s már küldi is! Igen, csak ha kell.

S kell-é?

Az unokáknak néhány hasonló vén magyar magyarázhatja Szabófalván, mit ér a magyar nyelv! Tanulnák is, ha engedné a nagyságos bukurvári atyáúristen. (Azaz helynöke, az érsek, ki csángó fiúból lett román katolikus.) A híradóban hallom: nem engedi.

Nyilván nem akarja, hogy ha Szabófalván újabb költő születik, magyarul kísérletezzon.

Ezen a nyelven? Lakatos Demeterén, Szászka Erdős Péterén?

Minek?

Tanít az ács

Két évvel később Kígyóson újabb csángó mise.

Fazekas, az ács Lészpeden lett magántanító, miután végigjárta Bukurvár, Békás, Moldva s Havaselve építkezéseit s nyugdíjasként szétnézett a falujában, mivel tölthetné el értelmesen azt, ami még hátravan.

Jött valaki Erdélyből, arra biztatta, szedjen össze, ha tud, negyven gyermeket.

Negyvenet nem tudott.

Harmincnyolcat sikerült verbuválnia.

Tanítani kezdte őket, magyarul írni, olvasni. Mi az egy ácsnak! Gyermekjáték az egy csángó-magyar iparosnak.

Kiprédikálta a pap! Az ördög nyelvén szól Fazekas ács a gyermekeitekhez, összezavarja őket, korcsokká válnak, akik sem románul, sem magyarul nem tudnak rendesen!

Csak jönnek hozzá vasárnap délelőtt a gyermekek.

Egy mise előtt arra jár a janicsár pap – valamennyi román katolikus pap a mi vérünkéből való –, ráförmed az ács-hoz tartó gyermekekre: takarodjanak haza! Nehogy ahhoz az emberhez menjenek.

Római, román; hogyne zavarnák meg az embert.

A nyelvük így korcsitura lesz. (Korcs körbe-karikába?)

A gyermekek beugrottak a kerítés mögé, aztán csak folytatták útjukat ácsunkhoz a magyar oskolába.

Jöjjön be hozzá a plébániára, beszélni akar velem!

Várja ácsunk a maga otthonába: jöjjön ő!

Beállít a rendőr.

– Mit csinál maga, ember?!

Mutatja Fazekas, az ács, a törvényt, mit mond az alkotmány az ember jogairól. Ez és ez a paragrafus, bekezdés.

Őt az nem érdekli, megbünteti ötvenezer lejre!

Meg nem fizeti.

Mire föl írással berendelték a rendőrségre; erre már mennie kellett.

Így sem hagyta abba.

Jöttek erdélyiek, adtak egy távbeszélőszámot, hogy ha bárki zaklatja, csak hívja őket!

Elmondta egy falujabelinek, aki így is van, meg úgy is a pappal; elmondhatta a plébánosnak, mert azóta békén hagyják.

Gyermekei?... Nincsenek.

– Most már vannak.

Hogy azt tőle bárki elvegye!

... Fehér Kati tanítónő is iskolát nyitott, őt rendre bíróság elé citálják.

Holtak a Hágón

Pusztinán – regéli a Nyisztor-leány, ki Pest-Budában egyetemista – nekiállt volna temetni a nép, mikor észbekapott a helybéli janicsár: kiugrott a gyóntatószékből és futott ki a templomból, hogy összeboronálja a két halottat.

Előbb az egyiket, aztán a másikat kellett volna eltemetni, de hát Vízkereszt, az évi bér házszentelési behajtásának az ideje lévén drága minden perc, együtt temette a férfit és a nőt.

Ki a templomból, utána a feszülettel s a zászlókkal a gyásznép, meggy papjával a másik házhoz, ahol viszont még nem főtt meg a toros vacsora s szekér sincs a faluban, csak egy a halottnak.

Befogatja a tehenet a szekérbe, föl a másik halott s a két

menet együtt tolja a temetőbe, neki a hágónak, a halottját. Segítenek egymásnak Szent Mihály lovát serkenten. Csak épp mire a temetőbe érnek, összekeveredik a nép: ugyanarra a templomi zászlóra két tartó is jut, s már egymás képire másznak a férfi és a nő halott hozzátartozói.

Az egyik a másik halottját temeti el, mert a zűrzavarban a koporsókat is fölcserélik.

Futkosás.

Vasárnap várják, mit mond a pap, beszámol-e egyház-községre eme eseményéről. Meg sem említi. De amikor legközelebb meghal valaki, megírják neki: lelki atyánk, ha nem temeti el becsületesen, el se jöjjön, mert úgy mi is tudunk temetni, berakjuk egy zsákba és elássuk az árokban!

Most esik meg a faluban először, hogy néhányan nem eresztik be a házszentelőre kopogtató papot.

Többen szekta után néznek.

Minek hoztak ki?!

Két öregdeák adja a bankot.

A csángó egyetemisták egy része harminc körüli. Most nyílt először mód a pesti főiskolákra jönni.

Most? Antallék kormányra kerülésével.

Hazamegy száz diplomás csángó és megforgatja a moldvai magyar világot!

Annyian lesznek, még többen lehetnek, de hogy léssen-e hely, hol fogadják őket?...

Hova menjenek vissza, oda, ahol egyház, iskola, állam, rendőr s katona vigyáz a románosítás – nem tudományos, mindenesetre elég régi s igencsak hatékony – rendjére? Hol

(hivatalos helyen) magyarul megszólalni halálos bűn? Merre a janicsárpap janicsárnyáját nevel a kicsi csángó báránycákból?

Hazamenni? Hova?

Haza.

Moldvába?

Hol a hazájuk a magyarságukra ráébresztett, épp ezért rumun szélsőék szemében mindenekfölött hazátlan és nem is ember fiúknak s leányoknak? Ott, hol születtek s felnőttek, avagy mégsem?

Haza-e, hol magyar értelmiségiként állást nem kaphat, feladatot nem vállalhat, s kenyeret sem adhat pújáinak.

Mi értelme?

– Ezért kár volt kihozni bennünket.

Mert hogy a magyar állam dolga – ha már egyszer elhozta ide őket – a további föltételeit is megteremtteni moldovai magyar szeretetszolgálatuknak.

– Mi lesz így velünk? – sikolt a deákokból.

Se itt, se ott?

Ezért kár volt fölvilágosítani őket?

Magyar s moldvai? Ne vicceljünk...

„Jászvásár”; azt hiszik az óhazában, heccből – avagy túlzó hevületünkben – nevezzük így Jászt.

Egyház és iskola, az segítsen bennünket is.

Amit jól tud a román!

Jobban.

Magyarok?... Jól teszik

Moldvában sem román, sem magyar – a rájuk telepedő vlachságnak – a csángó, Erdélyben a szomszéd székely

is kineveti, Kis-Magyarországban meg egyenesen oláhnak tartja a jónép őket.

Mit lehet itt tenni.

Még hogy nekünk; nekik!

– Minden krízis rövid idejű – tódítja a tudományos ember.

Mármint akkor a cangóé is, mely tart majdnem ezer esztendeje. Azóta, hogy az Árpádfiak első eleiket odavitték a külső gyepűre.

Előbb a (Dnyeszter vize menti, igen messzi) Csöbörccsökféléket olvasztották be, most a maradék Csángóföldön a sor. Hogy előbb-utóbb sort kerítsenek minden rab nemzetiségre?

S már valamivel előbb megkezdhetik – egyenként s aratóbandákban – a megcsúfított Maradék-Magyarország megszállását.

Belül már rég folyik a lebeszélés.

Pedig – közben – az életbe kapaszkodnának még ma is, akik (csodák csodájára) máig megmaradtak: írogatnak a Római Pápának (hogy a Szentszék most is a hallgatásával feleljen), újabb magániskolákat nyitnak (Szabófalván tanárember látott neki a Tilos!-nak!), gyermekeiket kiküldik Erdélybe, Magyarországra, s ha kimégy közéjük, így fogadjanak:

– Maguk magyarok? Jól teszik!

Mi jól, de ők.

Akkor mi sem egészen?

Nem tudjuk eléggé!

S ki minden reményét elvesztette, kijön Erdélybe – románnak. Ő kér elsőnek – a színmagyar katolikus egyházközségben – román nyelvű miset, hogy faltörő kosnak használja ellenünk a Balkán.

Ugye, barátaim, ennyire nem számít, mi történik a szomszéd magyarral!

Egyszer csak – hogy a hazájában (s mineműségében) megmaradva nem kellett neked – a honodra fogát régen fenő ellenhez állva beköltözik a házadba.

Tudni való.

Isztenem, édesz Isztenem

Amikor Gazda Józsefék a kutatás bevégeztével távoznak a kaukázusi csangurokkal tán rokon moldvai csángók egyik falujából, a faluszélen letérdel s így imádkozik a vendéglátó magyar:

– Isztenem, adjál eszöcskét, hogy ne tudjanak elmenni!

Onnan, hol a pap (?) letépi a menyasszony fejről a koszorút, mert meggyónta, hogy állapotos.

(A csángó menyasszony a templom kapujában elvetélt.)

Hol hamar megkapja a csángómagyar a jászvásári janicsárpaptól, ha anyanyelvén merészel megszólalni:

– Ez az ördög nyelve!

Hol halálos vétek magyar ábécét tanulni. (Csicsó Anti, hogy kitaníttatta az Antall-kormány, 1996-ban csak azért is pompás „Csángó apróábécé”-jét küldi be Moldvába!)

(Esztendeje a kigyósi Wenkcheim-kastélybeli összeröffenésen ő volt az egyik leginkább kételkedő: mi értelme volt az ő kiemelésüknek?! Hogy menjenek ők vissza oda, ahol bottal várja őket plébános, csendőr!...)

(Csicsó Antal Szeredából próbálkozik valóban segíteni!)

Ahol maga a vallásosság is középkori, nem csak a nyelv: a búcsúban a bűnös asszony térdepelve csúszik-mászik a templomban s közben a fejére hamut hint.

Hol népünket politikai üldöztetés sújtja – s már sorolja is Kallós Zoltán Sepsillyefalván a ,96-os csángógyűlésen, miként ütik-vágják a moldvai csángót.

– Nem vallhatja magát magyarnak s nem imádkozhat magyarul; Magyarországnak minden jelentkezőt, mint politikai üldözöttet, be kéne fogadnia!

A csángó falvak zömében a gyermekek már nem tanulják meg ősük nyelvet – a hagyományosan nyelvőrző településeken (néhány kivételével) 20 év a nyelvhatár. A tudós – faluról falura haladva – 60.000 csángót számolt össze, aki a 300.000 katolikusból még ért magyarul.

Fekete bárány

...Hol fekete misét tartanak a „bűnös” fölött s a pap bottal veri a diszkózókat.

– Pap az?

Hol a római és katolikus és romának nevelt csángó pap nem gyóntatja meg a hajnalig gépzenére mulatozót.

Hol:

– Leányanya? Bitangot szült? Egy életen át feketében kell járnia: a színes katrincára fekete leplet kell kötnie, csak így mehet misére! Hogy messziről kiríjon az asszonyok közül.

Hol Fehér Katalinnak feketén kell magyar iskolát nyitnia.

– Se írni, se olvasni nem tudnak! Bárki bármivel becsaphatja őket. Földosztáskor csak a felét adják ki neki annak, ami járna; elfogadja.

A maga által szőtt, varrt, hímzett ruha helyett a nyugati segélyből megszerzett göncöt veszi magára.

(Kár, hogy az Illye-Felszegi-pataka marti csángómagyar

panasznapot nem hallja valami új Mátyás király.)

(Ami nincs, ne keresd.)

FIGYELEM! GONOSZ KUTYA! CIINE RAU! – olvasod az illyefalvi házak egyikén, s erre egy kis vakarék ugat meg.

Figyelem! Gonosz ember!

(Mintha ezt gyakrabban kiírhatnánk kiskapunkra.)

Máshol: HARAPÓS KUTYA.

Harapós ember?...

Vesztett.

Polgárjog

Emberjogi kérdésnek kell tekinteni! A moldvai csángó Európa legelnyomottabb népe – háborog a csángó gyermekekért a legtöbbet áldozó székely igazgatónő.

– Románul tanítsuk őket, úgy tudnak teljes jogú polgárként beilleszkedni Románia társadalmába! Mert a magyar nekik nem anyanyelvük – teríti le a csángó gyűlés népét egy ifjú cluji (funarióta) kutatóné.

Kallós Zoltán rákérdez, milyen iskolába járt a kisasszony? ... Magyar létére természetesen románba.

Hogy a csudába ne!

Csicsó Anti épp ezt akarja: a csángótól elég elütő magyarországi helyett a közelebbi s érthető székely köznyelv rendjéhez igazítaná népe szavát. (Őt érdemes figyelni, amaz buzgó, ám a lényegyet nem értő – semleges, tehát mindannyiunktól idegen – tudósjelölt hölgyikét annál kevésbé.)

(S láss csodát, az elnyomatásra – a románosítást segítő – világpolgársággal válaszoló hölgy társaságában kit nem

látunk: azon ifjúurat, ki a minap rátámadt az erdélyi nemzeti szellemű, a végsőkig kitartásra buzdító, tehát szerinte korszerűtlen magyar írókra!)

– Az anya tartozik védeni az elcsavargó mostohagyermeket! Segítségre szoruló elszakadt, elnyomott, megnyomorított gyermekét... Az Isten áldja meg magukat, folytassák tovább – kéri a gyűldebélieket egy másik vászonceléd, nem régi csángó parasztleány, kiből (látható) tudóst faragtak Kismagyarországon a veres önkény által neveltek szerint sovínisztának minősülő MDF-kormányzat jóvoltából.

Mi menthető

...1990-ben s utána összesen körülbelül 100-an jöttek ki Moldvából Magyarországra tanulni, 1996-ra 45-en maradtak, 6-8 pedig vezető egyéniséggé vált, máris alkotó értelmiségi: néprajzkutató, képzőművész, nyelvész, történész... (S jön hamar író, költő is.)

– 150 éve a 22 moldvai plébániából 16-ban magyarul, 6-ban románul miséztek.

Mára megtisztult (tőlünk, legalábbis a templomi nyelvhasználatot illetően) a jási püspökség.

A mezőségi Vicén a magyar katolikus egyház vett három házat s diószéniakat hívtak. A telepítés óta húsz csángó család jelentkezett.

A plébános a vicei agglegényeknek szerzett moldvai magyar leányokat s az eredmény: 18 fiúgyermek!

Hogy, hogy nem, leány egy sem.

– Az otthoni üres házak ablakait betörik a helyben maradtak.

Árulók.

– A vár sáncaiból ki kellene menteni a népet, hogy ne legyen az ellenség martaléka!

Isztenke.

...Hol a magyar siratózás is tilos, s a pap csak románul temet.

Úgyhogy jobb lesz életben maradni.

Lábnik magyarmenés

Napszentületi portya Szereten-túl

Pista bácsi szervezte Lábnikban 1947-ben – a nagy verekedés és az oroszbejövetel után – a magyarmenést; ment volna 70, jött 13 család Magyarországra. Úti engedélyt egy kiló vajért kap a rendőrtől. 1941 és 1947 közt 35 család (70 felnőtt és 112 gyermek) települ a legkeletibb magyar falvak egyikéből, a Szereten-túli – Bákó megyei – Lábnyikból a baranyai Kozárra (utóbb a németek kiürített házaiba).

– Jó világ jött Magyarországon is: a pártember a vágási engedélyt fél disznóért adta.

Székelyes csángó

Vladnic, másként Vladnicul, magyarán Lábnik (Valén leányegyháza) „székelyes csángó” falu – írják a szakemberek. A Sztrada Dinécen majd megtudom: Domokos Pál Péter jól tudta, a nép a madéfalvi (1764-es) székelyölés után futott a Kárpátokon túli új hazába, Moldovába, ahol aztán

a jó kétszáz év valamelyest (nem kis részben) elcsángósította: valódi csángó is költözött közéjük, a csíki (-gyergyói) magyar meg egyre oláhosabbra vette a dolgokat.

– Az első templom 1820-ban épült, a mostani 1854-ből való. Oláhul miséznek, az első magyar mise 1972-ben volt. A mostani a második lesz.

János (a Dinécből) Gyulafehérvárt lett pap, első miséjét szülőfalujában tarthatta. Most az ezüstmiséje jönne.

A társaskocsinyi kozári, Baranyába csángált lányiki székelyfi az utolsó magyararmén félszázados fordulójára márvány emléktáblát visz magával, a biharegyházmegyei esperes dolga lesz a fölszentelése.

Az emlékúton a kozáriak közt egy-egy pesti, csabai, pécsi.

– Valahogy majd csak lesz.

Ivóvizet, ennivalót azért mindenki a búcsújárás egész hetére visz.

– Ha vissza nem zavarnak...

Már a határon, vagy beljebb, Szeret vize martján.

A térképen éppen csak hogy rajt a neve.

(Egyen-egyén.)

Hogyne, pár száz lélek

1842-ben 525, 1898-ban 480 lélek, 1929/30-ban 110 magyar család lakja, a 730-ból 280 magyar nemzetiségűnek, 608 magyar anyanyelvűnek, 615 római katolikusnak vallja magát. A valényi plébánia filiái közül csak Gajcsána-Magyarfaluban él ennél több magyar katolikus, majd' ennyi Diószénban. 1946-ban 550-en.

Ha Domokos, majd Halász le nem írja...

1997-ben?

1930-ban a valényi plébános egy kukkot sem ért magyarul, kb. ennyit, ha ért a hívek anyanyelvén, 1997-ben a lábnyiki leányegyháznak saját papja van (hírlik – jó előre).

Közélebb jött a Szeret-menti magyar faluhoz a (magyarból lett) nem magyar – magyartalanító – (katolikus) világ.

Állunk elibé...

Aló mars a Botok, Lackók, Ádámok, Pógárok, Puskások faluja!

Bölénes

Belényesen Ioan Ciordaş utcájában a (magyar) katolikus meg a magyar (református) egyház (templom és paplak).

Amúgy az egész eléggé Beiuş.

A magyar egyház: omlik.

A római ungur: áll.

Vár.

Magában.

Este (magyar) kilenckor: a Nap alig, hogy lement, nap-pali világ, máris éj. Kihalt város; csönd. A csapszék: üres. Mert hát az ember, itt is, szegény.

A városi múzeum valaha csudaszép polgárház lehetett. Hullik róla vakolat, faldísz, redőny, tető, kémény, eresz, magospince, téglafal.

Állítólag fölüjítésra vár.

Az egész (nem csak az itteni) világ.

Az elegánsnak álmódott biliárdszalomonban a fiatalság („Ifjú Belényes”!) cigizik, unatkozik, ölelkezik, ül és lök. Csak épp nem iszik: olcsó Zarándi Sörre sem futja.

Kárpátaljai szegény ember panasolja – társaskocsira szálltunk hajnalán – a hangládában, mekkora (a kommu-

nizmus után) feljűk a nyomor, s hogy végeredményben: „A kutya megdöglött, a lűnc maradt”.

Kőrűs-völgyi csűngűsorban

A belényesi katolikus kűzűsség 87 csalűdból áll, 187 lűlek. Vasűrnap a fele jűn templomba, nagyűnnepen tűbb. A fiatalok műshovű mennek iskolűba ęs nem jűnnek vissza. Pűr fiatal.

Szűrvűnyvidėkkę lett fekete-Kőrűs-völgyi magyar vilűg.
– Katolikus magyarok a kűrnyėken męg Vaskohon, Tűrkűnyban, vasűrnaponkęnt nęgy-űt mise (a filiűkkel).

Kűvinista magyar Belényesen? Mert hogy e tűj magyar-sűga inkűbb reforműtus.

űtsűzű.

628.

Finom alvűs zarűndokcsapatban a belényesi katolikus menedėkhűz űldott fűldjęn.

A Vaskohsziklűsből lett Grűzavűros helyęn 1990 utűn nűtt Steiben roműn mise, Rėzbűnyűn is roműn mise; itt reggel roműn kűmise (harminc embernek), nagymise magyarul.

– A Szenthűrosűsűg a templom vėdűszentje, a műlt hęten volt a bűcsű. Forgűcs pűspűk ępűttette (1752-ben). Nagy jűvűje nincs.

Ciordűs meg az irredentűk

Ciordűs Ioant '19-ben a magyarok megűltęk – az emlęktűbla a műzeűlis polgűrhűzon olvashatatlan a '19-es (havasalfűldi) gyilkosok nyelvęn. Ki tudja, mi volt. „Magyar irredentűk”, írja a magyar katolikus plėbűniűval űtellenben lėvű

múzeum falán díszlő tábla tudós szöveg szerzője.

A főtéri görögkeleti szentegyház eredetileg a görögkatolikusoké volt, a moszkovita kommün idején vették el tőlük a bizánciak; ma a nagytemplom mögötti kápolna a kisemmizetteké.

– Csordás Jánost, a nagy nagyoláh hazafit Belényesben a veresnek mutatkozó, a nemzetköziség piros zászlaja alatt masírozó fehér magyarok halomra gyilkolták!

Hogy aztán az ókirálysági had, helyi (nemkülönben távoli – Versailles-i – szellemi) segédlettel, megtorolva Csordást, lemészároljon egy-egy magyar falut a Fekete-Körös partján.

Románsoron

Végső sorban.

A belényesi magyar katolikus pap: moldvai csángó származék.

– A moldvai katolikus családokban még gyakori a nyolctíz gyermek, szívesen adnak papnak egyet-egyet!

Mert ahol egy van, kettő.

Csak épp.

Aki a szemináriumban tanul meg igazán magyarul.

– Csak az öregek tudnak magyarul, a fiatalok nem tanulnak az iskolában. Itt csak az boldogul, aki beszél románul.

A sokmillióért tatarozott templom ablakait a suttyók kiparittyázták.

– Fiatal szlovák pár imádkozik egymásért: Te imádkozzál rám, én imádkozom rád! – halljuk, Biharban hogy s mint.

A két csángó pap, hogy magára marad, románra vált.
– Arra kért, hogy egymás közt románul beszéljünk.
– Együtt jártunk Gyulafehérvárt a teológiára, ott tanult magyarul.

Mit lehet tenni.

Asztalánál (hogy betérünk hozzá) – véletlen– két olyan helybéli poharaz (ha jól látom, igen jó hangulatban), aki egy szót sem tud a házigazda nyelvén.

Belényes város 12.600 lakosából 1.148 magyar.

– Arra alá Verespataka; plébánosa átjár Topánfalvára, ahol van egy kis gyülekezet, kis templom.

Abrudra?

A magyarszármazású szomszédgyház lelkipásztora dicséri: ügyes, törvény nélkül is mindent visszaszerez a katolikusoknak az államosított vagyontól.

Középloki angyalok

Mócvidék havasai alatt dőcögve, s tovább, besötétedésre csak Középlokig jut a portya (közbenízig főhajtás a madéfalvi emlékműnél), vacsora a Gyimesek kellős közepén, a nagykocsiban – nehogy bemorzásszuk a hálóláncot kapott tanácstermet –, ismét zarándokmatracon leshetem: a horkoló embercsoportból ki kezd rá elsőnek.

A papház lépcsőjébe (a két szint közti falra középen) az angyalos magyar címer lóg: a piros–fejér–zöld lobogón a koronás címert oldalról két angyal, alul–fölül írás fogja össze:

ÍGY VOLT!

(angyal – koronás címer – angyal)

ÍGY LESZ!

Adja a Jóisten.
Esetleg épp a Gyimesben.

Tegnap a Gyimesben jártam.

Reggel siet a ház a palánkai búcsúba.

Jól ver az eső, vagy félszázán indulnak el a középleki kereszt és zászló alatt Palánkának. Előbb gyalogszerrel, majd föl a bákai személyvonatra, hogy a végén apostolok lován fusson be az így csak félig elázott keresztalja a palánkai búcsúba.

Néhányukon még a híres-neves gyimesi paraszt viselet.
– A helyzet fokozódik.

Palánkai Úrnapja

Almásfegyverneken pálinkával és miseborral, Belényesen szállással, étkezőhellyel, Gyimesközéplekon vetett plébániafölddel, Palánkán az Úrnapi búcsún terülj asztalkámmal fogadják a lányiki búcsújárókat.

– Itt mentek ki az őseink!

A Gyimesek útján.

A gyimesi újtemplom falán fölirat:

Kedves hívek!

Dani Gergely esperesnek egy volt diákja vagyok... Dani Gergely nehéz időben harcolt a híveiért, hogy templomot építsen... amikor szükségük van segítségre és nehézségben vannak, hívják Dani esperest bátran, mert ő közbenjár Isten előtt.

Amikor legutóbb (először) erre jártam, még találkozhattam volna vele.

Dani esperes sírja a templomkertben: 1919-1983.

Apám évjárata.

A palánkai újtemplom 1974-től 1976-ig épült.

Jakab plébános kávézni hívja a lányikiakat, s majdnem eszem-iszom lett belőle, mert a findzsa kávéhoz pálinka, sütemény, bor került. S igen jó szó.

– Dani esperes azt mondta: A templom szentelésén halok meg. Majdnem úgy lett.

– Karácsonban halt el.

Jó lelkészeink a gyimesvégi templom búcsúján 25 (romániai) magyar esztendő után találkoznak: együtt tanultak Gyulafejérvárt. Nem is centiliterezik a likórt: pezsgősposhárral koccintunk Urunk napján a magyar igazságra.

Immár (Csíktól elcsaklizva) Bákó megyében, de még az erdélyi püspökségben.

Ezüst-Gyimes

A palánkai búcsún (hogy szó szót követ) hamar kiderül: míg lelkészünk Lábnikban mutatta be 25 éve az első miséjét s így a mostani az ezüstmiséje lesz, e máj csavargóút (zarándokmenet) az én első gyimesi vagabundportyám ezüstkorszója!

Mert hogy épp huszonöt esztendeje jártam itt.

Ezüstnek elég ezüst lett ...a hajam.

– Kifakultunk!

Na, ne, a Gyimes semmit sem változott.

A nép meg, a világ?

Az Ezeréves Határon

Palankától egy jó ugrás az Ezeréves Határ: a Rákóczi-várral.

A gyimes-palánkai határon vasúti-közúti híd, temető a magyar oldalon, majd (tovább, lennebb Bákónak a Kárpátok keleti lejtőjén a Tatros mellett) ősi dák helyek, úgymint Ágas, Ásó s a többi.

– Lă samun pace! (Hagyjuk békében!)

(Lő számun pácse, hagyjuk békén; manyána, nyicsevó, ne-ma-problema, dobzse, ráérünk-arra-még.)

(Tolko tak.)

A Tatrosban (bottal) halásznak.

Tatros? Ezer éve: Futás Vize.

Futás-völgye

Tatár elől.

Róma, Bécs alól.

– Ám (de) magyarnak csak az maradt meg, ki bírta (ki-bírta). Cérnával.

Idegszállal.

– Jöttek a menekülők, menekült a népünk, futott valaki elől. Valahová.

– Itt ment ki az őszünk.

Előbb Magyarországból Moldovába, később vissza.

Lábnikba. (Lábnikot megalapítani a rengeteg erdőbe.)

Még korábban: Huszárt rakni.

Csöbörcsökbe?

...Honnan út, vissza, alig.

– Ez az Ezeréves Határ? – kérdem a puszkás vasúti híd-
őrtől.

– Nem értem – mondi valachosan a gyimesi gyepűvégen
(gyepű kapujában) a hunnak.

Bákai bádogszendely

Bákó alatt: bádogszendely! Házakon, kapun, csűrön, fé-
szeren, kutyaólon, kocsiszínen, budin.

– De jó lenne nálunk is!

Való, eléggé.

Ritka szerencsétlen.

Marginény: árad ki a nép a román római katólikus
szentegyházból az úrnapi miséről (délben). Megnéznek:
idegen! Magyarországról... Kiknek elei onnan jöttek.

– Csak valahogy.

Közben.

Utóbb.

Moldvai Euro-City

A belváros-széli telep útkereszteződésén Euro-City
főiratú bérkocsi száguld át. A házak sem jobbak: a régít
(amelyre még emlékezhetnék) – mert hogy sokba kerül a
főlújítása! – lerontották, az új olcsóbb!

Akkor sem volt.

Mára ezek is: hogyan düledeznének, ha a folyamatos
karbantartására nincsen pénz.

(Európában – ott, Nyugat-Európában, Bauhausban –
főltalált, Amerikában tökélyre vitt) muszkaházgyári szemét
a Balkán éjszakai sarkában.

Fél méter mély gödrök a bákai bérkaszárnya-negyedi főjárdán.

– Járhatatlan járda!

S nyomor, akár évtizede Almatiban.

Szegény Közép-Európa, melyhez hívatnák maguk.

– Ha nem rontanák le „katolikus stílusú” templomaikat, nem hoznák nyakunkra (párizsi irányú) Nyugat-Ázsiájukat.

– Románul beszélek a leánnyommal, hogy boldoguljon – állít le a huszonkettedik bákai ember, hogy észreveszi „H” betűnket.

Besztercén, Szereten túl

Bákóból a vászluji úton elébb az erőműves Beszterce, majd a Szeret hídja, Szerentúl mezején aztán hamarost (egy jó szaladásra) a főútról a lészpedi útra jobbfelé letérsz, rövidesen balra, a főúttól Bohucs vagy két kilométer, a tábla, 58 kilométerre, Lészpedet mutatja.

No né, járt út!

Járható, aszfalt. Nemrég teríthették.

Görögkeleti Bibirest; jobb felől az erdőben szakadék.

– Beleszaladt egy busz a gyermekekkel a makadámról; erre föl építették az új utat.

Mellette az erdőszélen árkot ásnak: csak nem távbeszélőmadzagnak?

Parincsel község, volt járási székhely, valaha némi magyar lakossággal; akácos; Nenest öt kilométer, hol már.

– Tűz, tűz!

Arra alá: „Bákó megye, Parincsel járás, Lábnik falu”.

A főút tovább viszen Valényon át délnek, a jókora műkőkereszt előtt földút kanyarog a völgyekben megbúvó faluba.

– Az eltávozottaknak emelték!

A régi hatalmas fakeresztet (honnan a nép egy része ismét útra kelt) – a Csimpolyáson – megette az idő.

A lábni (kavicsos) letérőtől Lészped még 45 kilométer, Szöcs 4, a sarkon félig kész fogadó (csárda-féle épület), előtte fedett buszváró, Nénjeháza (vissza): falutábla 100, faluvég 200 méter. Nenest felé a végállomás (24 kilométerre) – e 106-os úton – valami Dospinești.

Hazajöttek

A földútra, utca földjére a templomtérig még szórtak valamit (követ, homokot, kavicsot), ám tovább... Lábnik így, eső után, járhatatlan. A helybeliek gumicsizmásan, a társaskocsi épp hogy be tud jönni. Mi meg.

– Látod, innen jött el apád!

A templomkertben az első és a második (a kis meg a nagy) verekedés hősi halottjainak az emlékkeresztje az elhunytak románul fára rótt névsorával.

– Hazajöttek, ahol születtek...

A falubeliek előmerészkednek.

A végén körbevesznek.

– Hazajöttek, ahol születtek!

– Hazajöttek, ahol születtek, abba a mocskos faluba, amely ma is ilyen...

Szó, mi szó, nem olyan.

A lányikiak római katolikus templomában a táblán román írás a magyarnak.

– Ide kétnyelvű hirdetés? A hívek nyelvén is? Agyrém. Megőrültetek?!

Még lenácizzák az embert; attól pedig ments Isten!

Ugyi.

S a szentegyházon: bádog zsendely.

Sár; csodálkozó emberek.

...Eljöttek a magyarföldiek emlékkövet állítani atyáiknak. Maguknak.

Szülőfalut látni; több zarándok még az anyja csecsét szopta, vagy a pendelyt elereszteni nem tudta, mikor kivittek innen a szülei a jobb, szabadabb élet reményében.

(Amerika helyett... Baranyába; indiánsátor helye helyett – mit lehet tenni? – kilakható sváb házába.)

– Ha nem vigyázol, odaadó funarióta válik belőled!

Papoknak büntetés.

– Büntetésből helyezték ide a papokat!

– Láthatjátok, miért mentek el a szüleink Magyarországra.

Amúgy Lábnik: akár Baranyában egy kicsi falu a dombok közt!

– Él-e Józsi?

...Pista? Veron? Trézsi?... Kati néni?

Az asszonyok élnek.

Az asszonyoké az élet!

Papnevelő család

– Tízen vagyunk testvérek, a legidősebb meg a legfiatalabb magyar pap lett.

Mindketten Biharban szolgálnak, öccse görögkatolikus lett, mert hogy már megnősült, amikor végre fölvtették a papnevelébe.

Húga Lupényban már nem beszél magyarul. Gyermekai (akkor) hogy tehetnék.

A többi – itt, meg Bákóban, Biharban – hogyne.

– Nem szeretnek a románok: két fiamat a magyaroknak adtam! Most meg két unokám lesz magyar pap! Ha visszajönnek a kommunisták, nekem végem!

– Segítettek az erdélyi papok. Áron Márton a fiamnak. A kisebbik görögkatolikus lett, mert Jászba nem vették fel: ungur! Csángó nem kell.

Megnősült s 27 évesen vették föl.

Az öreg építette az új papházat, mégsem szeretik.

– Tegyem a magam fejét a farkas szájába?!

– Nem tudok senkivel beszélni.

Beszélgetni.

– A Donnál lefagyott a kisujjam (a ballábán valamennyi) – magyarázza, miért sánta. – A német meg a magyar, igen, de a román...

– Egymásra lövünk, nem? Ha az a parancs – vágja képedbe az unokájának való fiatal férfi a Csurgónál. – Te ott, én itt! Jó alma jó almát terem.

Másnap fordulunk?

Azt pletykálják a faluban, hogy reggel hazamennek! – tudom meg érkezésünk estéjén.

Oly szeretettel fogadnak a Dinécen, ahogy – bárhol! – magyar földön szokásban van (még egy darabig, míg a nyitott-társadalom-hitű globalisták le nem szoktatnak róla) a szegény embernél.

Margit, alig hagyták félbe a gyermekek s szülei a sírást-rívást, siet a papház előtt álló nagykocsihoz, elhozza bátyja kézitáskáját (a pénzével) a buszról, mert Lábnikban is előfordul már, hogy éjszaka föltörik a kocsikat.

– Hiába, egyre nyit a moldvai magyar társadalom a maga bitang zártságából!

Hiába minden.

Erre föl akár Soros-segélyt is kaphat, ha kér: nem lehetne egy kicsikét fokozni?!

Kítették a szűrőd

Észre sem veszem, hogy elmegy, csak hogy sirtül, derül fény a turpisságra.

– Aludj nálunk!

Hogy tehetném, amoda már elígérkeztem!

Ahogy megjöttünk, idegenvezetőnk rábeszélésére a falu román-katolikus papja – nem nagy lelkesedéssel, de – befogad emeletes otthonába: kapunk (a kocsisunk meg én) egy szobát, hol épp árválkodik két ágy. Nálunk, az emeleten a mosdó, a földszinten a budi. De legalább ágy, víz, latrina.

Mire föl a dinéci fogadás.

– Ott (lesi) az egész magyar társaság: a sofőr meg Miska bácsi csomagja az udvaron.

Kérdi a lábniiki magyar katolikus pap nénje, mi a baj?

A román-katolikus pap rá sem nézett, bement, az egyik ember mondta:

– Nincs hely a parókián a két magyarországinak!

Öt szoba?... Mintegy, az emeletes paplakban, hol a fiatal jászki katolikus atya a még ifjabb házvezetőnőjével él.

– Megzavarják a paplak rendjét!

Amikor befogadott, látszott rajta némi (elég erős) kényszeredettség, hogy helyt kell adnia idevalósi születésű kartársa kérésének.

Vissza a földet

Folyik az olaj a Mercedesz tartályából; vagy a lejtő teszi, vagy.

– Kiszúrták! Rossz emberek is élnek Lábnikban – világosít föl Péter, kinek szerb felesége volt, s míg el nem váltak, az Al-Dunánál éltek.

Házában az ajtófélfánál (kemény, farkasűző, bivalytéri-tő) botot tart, hogy adjon azoknak, akik.

– Visszakaptuk a földet; akik elvették (tőle, a rokonságból), nem adják vissza. A kollektív után ők használták.

Válás után hazajött visszavenni a földet s megművelteni.

– A napszám 15.000 para, meg étel s bor.

A rokonságtól az elorozott földet darabonként bottal veszi vissza. Tízévesen elkerült, harminc esztendő múltán jött haza. Azt hitték, sosem kéri számon, mi lett a jussával.

Bottal csinált magának tekintélyt. Az orcáján (jóféle) vágás. Forradás az orrán s arcán a szeme alatt. Két tyúk: két év? (Merthogy ült – valamiért valamennyit.)

– Egy disznó, miért nem három?... Mint Magyarországon: tíz, húsz!... Elég idegen itt még ez a szemlélet.

Háborúban is áll a fél faluval.

– Nem csak a betévő falatért gürcölni!

Hogy a nálam alig idősebb öregasszony-kinézetű, magát halálra dolgozó nő odaszól:

– Kend még fiatal!

Komám nem állja meg:

– Te tanálnál magadnak leányt!

Jó lityi (a pár pohár pálinkát követően likőr gyanánt használt) bor után.

Ha ezt a zsábám meghallja!

...Adjon a Mária

Haza tehénnel, szekérvél, kapával, így.

– Minek jöttek?

Kérdi is, vagy csak érezni, hogy kérdi?

Földért, házért. Jussért a magyarországi lábnyikiak.

Amikor abból úgyis kevés.

Lehet abból elég?

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Jó napot adjon Isten! Aggyisten! Adjon Isten.

Mire a lábnyiki asszonyválasz:

– Adjon a Mária!

Még hogy Jézus.

Burjánt visz haza a határból a majorságnak.

Aggya.

– A farkas itt vonított (éjjel) a hegyen (a kert végében);
bejárt a faluba is a patakoknál.

Ki vadászni jár, lát farkasnyomot, de a vadállat nem ta-
nyázik le, fél a disznóktól. Mert az viszont elég akad.

Székely szívvel

Székely szív, van ilyen?

A (pesti, meg bivalyatoszonádi) világpolgár biztos nem
tud róla, csak aki hagyta megtapasztalni.

Kenyerük nincs (másnaptól a tőlem kapott csabai fehér
kenyeret is elem rakják), helyette szolgál a puliszka, hozzá
juhtúró, rántotta, másodjára töltött káposzta. (Töltött ká-
poszta- és szőlőlevél. Mert az egyik vöröses-barnás színével
lep meg. Valami burján?...

Töltött-lapilevél?

Reá aludttej. (Máskor majd: vert tej – összekevert aludtej.) Igen jól fog!

Tudták, hogy jövünk, de hogy ennyire...

– Itt marad, ugye?

Kezdetben nem vettem komolyan.

...Újságíró, író? Költő... Doktor! Az igen. Esetleg még: igazgató.

A magammal hozott savanyúvizet nekik adhatom, mert nem szorulok a sokak szerint vendégajtó kútvizükre; reggel forralt- vagy aludttejrel, délben s este kancsó borral oltják szomjamat.

A magyarföldi borvizet orvosságként kortyolgatja az áldott háziasszony. Ennek a magyarhoni ajándéknak örült a legjobban.

Másnap már a sütőházban sült (az udvari kemencében) a kenyérnek mondott kalács: a bádóg sütőformából 14 befér; mint a kuglóf, oláhul tavál, ők is így mondják. Sült a kenyér, meg a túrós béles.

Szombaton nunta (a szomszédban).

Az ember anyja

Némi huzavona támadt Bákóban köztünk és a kísérőnk, vezetőnk, zarándokfő papunk közt. Mindenáron a rossz utakon kegyetlenül zötyögő, ráadásul zsúfolt társaskocsira akarta fölültetni kórodából épp hogy kieresztett, nagybeteg édesanyját, ki papunk egyik testvérénél volt eddig.

Édesanyjukat az egyik fiú hozta haza a kicsikocsijával, előttünk értek Lábnyikba.

...Küldi a pénzt doktorra, gyógyításra, orvosságra, a saját vérét is odaadja!

Vinné haza, hogy Lábnikba is ő viszi a bákai ispotályból!
És hozza a sebészdoktort háziiorvosnak Magyarországból...

– Doktor Sarus?

Ha már olyan híres sebész.

A Sarusival nem tud mit kezdeni.

Azzal sem, hogy bármiféle tollforgató; doktor, az már döfi! ...Bármit megtenne, csak hogy életben tartsa.

Való, elég rossz színben van a 74 éves mama a Dinécen.

A mezőn eleredt az orra vére s nem akart elállni. Lábnyikban pedig – tudni való –, távbeszélő csak a papnál, meg Parincsel idevaló alpolgármesterénél, de ha azok nincsenek odahaza... Épp hogy beértek vele az ispotályba.

– Ha anyám meghal, nekem senkim sem marad! Nektek ott a család, nekem senkim! – tör ki.

– A Jó Isten – inti leánytestvére.

Ilyet...!

Elébb általános csodálkozás, majd némi könny.

A táskáim már a pitvarban.

Nem is értem.

– A cigányt befogadja az ember – fogja a fejét a magyar pap húga.

A cigányt – a magyar – igen. De a „magyart” (magyarországit) a román katolikus pap – hogy fogadhatná házába.

– Ilyen itt sosem volt.

– Ilyen még nem történt.

Dinéc, amarra Csík, Gyergyó, Podoros.

Így bánik... római katolikus a római katolikussal: a jászvásári egyházmegyében.

Mi tagadás, magam is sokfelé jártam már, de ilyet még én sem láttam. Bárhol nyitott kapu fogadott a bármilyen felekezetű papoknál.

Na igen, *ez Románia?*

Kár, hogy elriasztja... az innen való embert is.

Hogyne, a román-katolik a magyar-katolikkal!

Lelkipásztor létire.

– Kitetete a csomagjaitokat az eresz alá és otthagya.

Így is marad, míg Róma ki nem közösíti a népirtó, magyarfaló, embertelen, keresztényietlen, a más nyelvűeket gyűlölő, latin viseletbe bújt bizánci anyaszomorító jászi (bukuri) papocskákat az anyaszentegyházból.

– Úgy lehetne.

Minden más: hadova.

Ezüstkorzón, Lábnikban, Dinēc vize martján.

– Eredeti román kereszténydemokrácia.

Hallga!

Alig hogy lelépünk a nagykocsiról, megkapom:

– Hallgasd meg, de ne beszélj!

Amit a másik – a bennszülött magyar vagy román – mond.

Apa s fia mutatja: lakat a szájra.

Ezt szokták meg; ez a módi Móduában (a magyarul – is – értő katolikus számára).

Szerencsémre erre már otthon megtanítottak, s a vagabundkorzó is erre szoktatott.

– A csángóságának vége van! „Ungur” (mondják, mutatnak reád), s már nem veszik fel az unokám a jászi teológiára! Kántoriskolát végzett Romániában; hogy nem kell,

kiment Veszprémbe.

Lábnyiki papnövendék a bakonyi katolikus egyetemen.
(Aztán kiderül: még egy.)

Az ördög nyelvén?

Mitől katolikus az a papság, amely (bár a magyarságból korcsosodott annak, ami) az ördög nyelvének mondja a nyájához tartozók anyanyelvét? Kiveri a templomból, ki magyarul gyónna, énekelne, imádkozna, prédikálna? (Hogy ne mondjam: elúzi szállást kereső testvérét.)

– Fél, nehogy emiatt az egyház üldözze. (Hogy segített két magyarországin.)

Jó kis egyház!

– Édes Istenem.

Lásd, fiam, ezért jött el innest öregapád!

– Róma; román; római; rumun; arumun; vlach; oláhusz.

EURO-CITY, gyors a bákai éccakában pünkösöd hava végén.

– Teremtőm, el ne hagyj!

Ezektől?

Kaphatsz.

Szeretetet.

A szeretethit reményét.

A'LA BACAU.

– Láttam napfeltibe: az oláh katona a házát felgyújtotta, a nőket megerősszakolta, az ünőt levágta egy vacsoráért!

Azon viszont már osztozhatnánk:

– Kádár jó volt!

Lábnyikiak állítják – a maguk által megtapasztalt rémuralommal vetve egybe a magyarföldit, s magyarhoni is ke-

Nép és hit

Ember népe: a párja. Mert hogy az asszony itt: nép.
Előbb a családra, a gyermekekre értettem; nem.

Annus néni mondja:

– Magyar mise sosem volt, csak régen a kántor magyarul is énekelt.

Nemsokára a „magyar mise” alatt a Veszprémben magyarul tanuló lányiki papnövendék csak oláhnyelvű énekeket énekelhet. Nem tud mást? (Aligha.) Nem mer? (Valószerű.) Nem szabad? (Ha haza szeretne jönni?)

– A pap régen is csak románul.

– Lábnik nagyon várja a vasárnapi misét.

Nagyfia magyar miséjét.

Falubelijük szolgálatát.

...Mikor (s: hol) oly nehéz a viselet.

Reverendát (nem is egyet) itthon tart a fiának, ne kelljen annak messziről idecipelnie. Hogy ha kell.

Ez lesz (huszonöt moldovai esztendő alatt) a második eset, hogy papfia idehaza magára öltheti az egyházi viseletet; nem őrzi hiába!

Hiába.

Elmaradott népség?

(Fönn) Bárhogy állítják, nyoma sincs. Csak dolgos kezük, okos lekintetük, odaadó hitük, tiszta szívük...

Vakhitre szorítaná őket az egyház! Ez az álrómai, újbizánci.

A „nyitott társadalmat” (hogy mindent szabad!) elutasítanak.

Ámbár.

A fiatalok már esküvő nélkül összeállnak, az ifjúság java elszelel innen és zöme azt is elfelejti, honnan jött, az anyanyelv kopik s (ha így halad a modernizálás globalizációja) egy-két nemzedéken belül elfogy, az unoka már nem biztos (főleg ha nem ért már annak nyelvén), hogy köszön az öregapjának.

Ha valaki fölemelné őket.

Mostohaanyanyelv

Tíz gyermekéből három leánya él itthon. Három fia Bákóban, kettő pap Biharban, egy-egy Bukarestban és a Zsil-völgyben. Leányának kilenc gyermekéből egy sincs idehaza, a másoknak egy.

Az unoka jött haza, hogy gondoskodjék a házról, míg oda az ispotályban a mama.

Disznó, üdő (tehén), tyúk, pulyka; szőlő, törökbúza, pityóka, búza is; minden, de minden.

Margit a legkisebbik (itthon lévő) leányát – tizenegyedikes, tanítónőnek készül, igen helyes – eleve románul tanította, magyarul nem is szólnak hozzá, hogy kiemelkedhessék innen, könnyebben élhessen, mint ők. Akár a nyugati száműzetésben élő!... Magyaroknak maradni e határon túli világban: büntetés, teher?

– Édesanya mostohaanyanyelve – amit a nagyleány a faluban tanulhat.

De hát – szerencsére – Bákó majd helyrehozza.

Ért mindent magyarul, de csak kicsit beszél anyja s atyja eredeti (előtte jobbára eltitkolt) nyelvén a kis gesztenyebarna. Nekünk örül; tán mert most lát először városi magyar embert.

– Hallod, majd ha tyúkanyó héjanyelvre tanítja kotlóalja csibéjét! Netán oroszlánbömbölésre.

A cserfa hű, míg az ember.

A házon bádog, a nyári konyhán pala, az ólon némi zsin-delyes maradék!

– Ha van para, be tud menni bárhova, ha nincs, nem megyen semmire.

Zsendély és nyelvhatár

A zsendély szégyellni való, a bádog a gazdagság jele!

Csúf kis jómód, nem mondom.

Zsendély, cserép, bádog: portánként más a tetőfedő anyagok közti arány.

Tudós regöli, falvanként máshol a közösségen belüli nyelvhatár.

Pár nap s pár éj után (1997-ben) azt mondhatom: Lábnikban a 60 évesek magyarul beszélnek, a 40 évesek zöme, a 20 évesek fele, a 10 évesek némelyke (ötöde?) használja a csángós székely nyelvet.

Több házon műhold-vevő tányér, mások Duna TV-ről álmodnak. Egy helyen látom, mire mennek a hold-tévével: a magyar adást még véletlen sem nézik.

Ők nem értik, miért tartok az aznapi körmenettel.

Való, egy magyarországinak (értelmiséginek különös-képp) mi köze lehet ehhez a papos paraszt és asszony do-loghoz?!

– Ötven év múlva néhányan emlékeznek majd őseink anyanyelvére, száz esztendő múltán ilyen sem fog akadni.

De hogy benned hol a nyelvgránic...

Ott fognak

Napszámost nem kapni: húszezer – lej, nekik para – (kb. 500 forint), meg étek. Pedig néhány fiatalt már hazaűzött a városból a nincstelenséggel járó állásvesztés.

– Reggel megyünk haza?

Hogy ne mondjam: Misi bácsi.

A bácsi (itt): báty.

A nunta meg: lagzi (erre készül Dinéc-eleje).

Mielőtt éjszakára itt marasztalnak, a gazdáné asszonyleányai (kik körülöttünk sűrögtek) kicsalták – valamit – megtanácskozni az anyjukat.

– Itt alszik.

Ők már akkor tudták?

A falusi lármafa hírt adott? Ezért szelelt el az elébb egyikük? S jött meg (utóbb tudom meg: úti holmimmal a nyakában).

Bihar óta esik

(Keddtől.)

A Kárpátokban (szerdán) szakadt.

Térgyig sárban (csütörtökön) Lányikban.

– Szombatra felszárad, kapálhatunk!

Mert a határba ki nem lehet menni.

– Ott mentek valami magyarok – igazít útba egy gyermek a helybéli tanoda udvarán.

A kicsi faluban pálinkafőzde, malom, fűrésztelep, s a több kis csapszék, melyből egy-kettő dohánytól cujkáig kínál némely dolgokat.

Aki bírja, kikutyagol az országúti kereszthez s arra vár,

hogy valami járat elvigye a bákai dolgozóhelyére. Oskolába.
(Ha másként nem megy, legalább hetente egyszer.)

– Háromszázvalahányan lehetünk.

Lábnikban lábniakiak.

Majd' ennyi ház?

Mama és fia

Megeredt az orra vére, nem lehetett elállítani. Kocsit fogadtak, az vitte kórházba.

– Én vettem neki külföldről vért!

– Nekem nem adtak vért – tenné helyre az anyja.

– Háziorvost hoztam, nagyon jó sebész, vág össze-visz-sza! Láthatja, mindent megteszek, hogy ne haljon meg!

Kétmillióra taksálom a parát, melyet a lejes erszénybe rejtve dug anyjának, aki azt azon melegében az öreg csont-jait óvó takaró alá teszi.

Fénykép a falon: János a fejevári fölszenteléskor. Tiszta, magabiztos, magát odaadó okos tekintet; anyja mindene lehetett.

Csak közben az élet.

– Erdélyben moldovai vagyok, Moldvában csángó, jobb esetben székely, egyébként csak magyar.

Ungur.

(Magyarországon meg román – toldhatjuk meg.)

– Fiam, az a hazád, amelyet Isten adott.

A testvérek magyarról románra, rumunrul székelyre váltanak.

Jánosnak jó dolga van: három asszony nénje s húga sü-rög-forog, hogy kedvében járjon.

Sirül a ház.

– Ne igyál!
Ha lehet.
– Házvezetőnőt azért nem tartok, mert anyám nem enged.
Gondoskodik hát magáról bihari magányában.
Csak így: nehezebb a szolgálat.
– Elég volt, többet ne.
Húga veszi ki a kezéből a boroskancsót.
Már zokog.
A pap is ember?
Anyám!
Odaborul a térdére.
– Fiam, ne menj sehova.

Dinéc útyán

A neki fönntartott kisházban az asztalon: szertartás-könyvek. A nyári – fűtetlen s fűthetetlen, kéménytelen – szoba az övé. A falon: Krisztus Jézus. Mária, Márton Áron, a család. Utolsó vacsora, Szűzanyánk szobra, olvasó, kereszt.

A ház errefelé: a sárba hányt terméskövekre fektetett fagerenda alap négy sarkába állított faoszlopokhoz kétfelől igazított lécek közé tömött föld. Ezen a tető: pala.

Az udvar: akár Iratoson! (Elöl tiszta, hátul ganyésabb.) A Dinéc-oldalnak szaladó kert aljában (a szerűn?) húszegynéhány köpü a méheknek.

Dinéc útján (Dinécben) gumicsizmában (a hegyoldalról lefolyó) lábniki szar és sár ellen.

– Nektek itt vannak a gyermekeitek, nekem senkim! Ki nézett rám, amikor beteg voltam?

Egyházmegyéjében nincs nyugdíjas ház, Váradon igyekszik magának vénségére otthont teremteni.

Tizennégy nő látogatott egyszerre anyja bákai betegágyához, tizennégy!

– Neked ott van a Jóisten.

János.

– Énutánam senki sem marad.

Másnap reggel újrakezdheti.

– Apám lábát, amelyen a Donnál lefagytak az ujjai, egész éjjel húzta a görcs! Anyám és nővérem nyomogatta, hogy kimenjen. Mondtam nekik: az én lábamat ki fogja masszírozni?!

Ha nyugdíjasként hazaköltözik, úgy néznek-e rád, mint arra a paptársára, akit már félig megevett a nyű, mire rányitották az ajtót?

Bagolyhuhogás

Két éve nem volt itthon.

A bagoly huhogott: meghalt az anyja!

– Azt mondtam: ha éjfélkor kukorékol a kakas, nem halt meg anyám! És kukorékol!

Most meg: ahogy rám virrad a lábniki péntek, megszólal a kakas.

Tovább.

Ezüstportya a moldvai magyar életbe.

Ki-ki a magáiban nyakig.

– Jönnek a magyarok a szarból.

Hogy a csudába ne, ecsém.

(Amúgy: ha így halad, megpimpósodom.)

– Hasadra süt a nap!

Kakas, virrad, moccan a Dinéc, beszélgetés, füst a füst-
ház likából.

Nekilát az asszony nép.

Parincsel polgármestere keres bennünket, hívjuk vissza,
szeretne beszélni a bandagazdánkkal.

Tán testvérközségnek álmodja magyarföldi falunkat.
Mikor annak egy kelet-skót falu többet ígér.

Napfeltibe kel a Nap

Napfeltibe járt az öreg, arra vitte a legutóbbi verekedés-
ben a bukaresti királyi ármádia.

– Ott kel a nap; arra szentül le – mutatja.

Napfőtire.

Amarra, honnan.

– Így van a csángó is!

Neki egyik sem tetszik.

– Se az orosz, se az amerikai alatt nem jó!

Apámmal egyidős; lassan megroppan, de ahogy néha
megszólal, szeme megvillan, érezni: kemény ember lehet-
tett!

– Két fiamat magyar papnak adtam!

De nem szeretik érte a román papok!

De hát keresztények volnánk, a szeretet...

– Szeretet? Kutyaság!

– Sok kommunista volt itt, kapták a piros könyvet...

Visszajönnek még?

Soha az életben (itt vannak, de hát hogy kedvetleníthet-
ném el?).

– Nagyon nem szeretnek engem a román papok, azt
mondják, a magyaroknak adtam két fiamat, két unokámat!

Mintha (jól érzik!) Erdély nem tartozna Romániához, nem lenne az övék.

Jánost is egyik szereti, másik nem.

Helyek neve

Podoros: falurész, ucca. Pódros.

– Fordítás; románul „Veres-híd”, magyarul „Piros-híd”.

Az öregek egy nagy gödörre hidat építettek és hogy védjék, befestették. Utána más színűre; rajta maradt.

Podros.

Diófalván csángó az esperes!

A *Dinęc* meg onnan, hogy Dánfaluból, meg több más csíki helyről, Máréfalváról jött ide a székely. *Csíkba* a csíkiak, meg madéfalviak kerültek volna; *Gyergyó* a gyergyaiaké. Lábnik?

Domokos sorolja könyvében a (valényi plébánia-)járás (?) falvait, köztük Dinęc (mint Dinet), hol 1930-ban az özszeiróknak a 317 lélekből 6 vallotta (még) magát magyar katolikusnak; a többi dinéci Lábnyikba jött s nyitott ulicát-uccát-úcat-völgyfalut-sztradát, Csík s Gyergyó mintájára származási helyéről nevezve el azt?

Amarra napszentület felé: Dinęc!

– Dinęc falu 15 kilométer innet! A Szereten innet; ortodoksz falu, románok lakják!

Lükő írja moldvai könyvében, hogy Lábnik a Dienet patak völgyében fekszik. Azaz az egész völgy Dinécé... a Szereten túl.

– A régi térképeken *Nánfalva*, ebből lett a Nenestfalva. Nikból a Nán?

A gyermektábornyi oskolából látni, a diákok mondják: *Amerika-szőlő* (a falu fölötti hegyen: amerikai módra, azaz permetezéssel életben tartott szőlőtábla). *America-vine*. Ez lehet a sírkertből is látható *Szőlősháta*?

Kispodoros a Nagypodorosból; Koton.

– Cotton?

Nem meri a gyermek idegenben bevallani, honnan való.

– Román szó, mellékutcat, pótlást, toldást jelent!

Akár Iratoson (hol apám földkunyhóban született s ahol ma is édes testvér kőháza áll:) a Tódás.

Az ember fia lánya hogy mire nem akad Csanádra Bákóban (Csíkér partjára Csík pataka martján).

Újfalú; Dinéc. Bosnyák Sándornak regélik: „Gyergyó bácsi, Csík bácsi, Dines bácsi jött az erdőbe... nyitott ulicát”.

Dénes lenne Dinécünk körösztapja?

– Dojna pap a Podorosról felment mezítláb a *Giligor tetejére* és imádkozott, hogy essen!

Másnap megjött az eső. Akkor állítottak keresztet a Giligorra.

– Vlad volt az első ember, erdős, ki bejött ide, utána lett a falu neve románul *Vladnik*, *Vladfal*, igaz magyarul *Hánfal*, mondták az öregek – regéli a vénember.

Alig értem: Vladfalu, Hánfalu helyett -fal. A hán törökül fogadó. Vagy: Nánból, hogy jelentsen (már) valamit: *Nánfal*.

– Nekem az apám mondta, ő az apjától tudja, aki az apjától hallotta.

Szent Illés keresztje (a Giligoron).

– ITT A VÉGE, FUSS EL VÉLE A GILIGOR TE-TEJÉRE! Ezt mondták a mese végén.

– *Giligor teteje*: ahol a kereszt áll. Alatta a *Bükk*.

Szent Illés keresztjéhez...

– Mennek ki imádkozni és kérjék az esőt!

Gergő keresztjét néhány éve a nagy aszály idején állították, más emlékező szerint akkor került oda, amikor a magyarmenők eltávoztak. Három év szárazság után!

– Nagy szegénység volt, amikor elmentek, az emberek szedték össze a búzakaralászt, savanyították (a levesbe) a burját.

– A Dinécet nem tudom, honnan vették!

A sírkertből körbenézve magyarázzák: mögöttünk a *Paphelye*. („Az övé, ő tarcsa.”) Csík és Dinéc fölött a *Körötüre*. („Darab föld, Keratúra, erdőből hordták a fát”, irtás.) Csík és Gyergyó megett a *Szőlőháza*, afölött *Csirés* (netán inkább Cséres, Csérés: hol „... csérefa vót, csére erdő”), megetté *Árnosza* (*Fagadounál*), Gyergyón és Podoroson túl Giligor, messzebb *Géres* (sok a csoate, csutak, azaz tönk, gyéres, meggyérített erdő), *Pódis* erdeje, az országútnál *Cukán* hegye, a nánfalvi–szőcsi úton túl a *Tábla*.

Paphelye mögött: *Bobor*.

A templomdomb aljában a másfélszáz évesnek tartott *Cserefa*.

– Abból az időből maradt meg, amikor itt csak erdő volt! Kiirtották, ez az egy maradt.

– Akkor kicsi világ vót!

Nem úgy, mint most.

Husziták Csehszlovákiából

Pista bá ezt is (majdnem) jól tudja; a csángók Csehszlovákiából jöttek! Egészen pontosan (eredetileg) – a moldvahoni magyarok huszita része – Prágából.

A csángómagyarok még emlékeznek valamire.

– Ungur, magyar falu (a környéken) Lészped, Dioszén, Csetrest, Vladnik, Gajcsána, csángó, ahol már nem beszélnek magyarul, Horgyest, Valény!

– Cseh származásúak, de most románok.

Csehszlovákiából jöttek?

– Igen, Kassa tájáról.

A délvidéki magyar Husz-követőkre utal (akaratlan)?

Csík-pataka

Csík a falu szegényesebb uccája: félsor ház a hajlat derekán. A kapukon fonnyadó májvirág. Gyergyó: két sor ház, tán a legmódosabb, s itt kerül még néhány (vénséges vén, annál kedvesebb) kék zsendelyes öregház.

– Mehattünk volna Magyarországra! Bátyám aláírta, hogy mi moldvai csángók románok vagyunk. Valami előjáró volt. Nem románok, rabok vagyunk!

Ha ezt a sofőrünk hallaná, lenácizná a jó lábnyi magyart.

– Megyek Kotonba.

Ki (volt lábnyi) Kádárt éltet:

– Annyi a gyermekük, mint a nyű! Nyolc-tíz, aztán nyomorognak! Ha itt élnék, egy se lenne.

Csinálna ő itt olyan Kádár-világot!

Kádár-módi Lábnyikban.

Nálunk meg elfogy (hívétől hallhatod, Kádár jóvoltából is) a világ.

– Te zsidó vagy? – kérdi tőlem, mert úgy gondolom, több nap, mint kolbász.

Oskolában, hídon túl

Piros-patakon túl, a híd mellett: csapszék, patakparti árnyékszék és oskola. Az udvar tele (románul zсібongó) gyermekkel.

– Mikor pozálunk? – érdeklődnek magyar nyelven.

Reggeli után, hogy a nehézkes tisztálkodás helyett körbeszagosítottam magam s nekivágtam a lábnyi nagyvilágnak.

Valóban, akkor most pozálunk vagy nem pozálunk a fényképezőgéppel.

Körbekerítenek, a hegyre fölvezetnek; olyan jó kedvem kerekedik! Épp hogy; éppen hogy: úgy bekerítenek, mintha ölelnének.

Laczkó Irina (helybéli); Hirjan Şimona (bákai); Puşkaşu Tereza leánya, Avadanii Alina (Bákóból) şi Ancuta (Vladnic, Podul roş); barna legényke, ki az első este a hazatérő magyarmenők ajándékcukrárt úgy osztotta el, hogy neki nem maradt.

Okos (vagy csak: kíváncsi? büszke? boldog?) tekintet, némi pajkosság, inkább kedves, mint huncut; a legjobban ő ért magyarul. Fordít köztem s a lábnyi gyermekhad (zöme) közt.

Adresa.

Ő nem mutatkozik be.

S már várják, mikor húzom ki a pozáló masinámból a róluk készült pozát.

Az ő osztályukban tizennégyen vannak; nyolcosztályos sulí, tehát száznál többen lehetnek. A helyieken kívül a Bákóba kerültek gyermekei.

Bákóban sokaknak se munka, sem ennívaló, sem semmi;

a nagyszülőknél meg elvannak a gyermekek. S ez a jó falusi levegő!

Kár, hogy az elrománosodott bákai gyermekhad tovább folytatja Lábnik magyartalanítását.

Öt tanulóból eggyel értek szót.

A határban (a dombnyi hegyek oldalában) már kaszálnak, gulya indul világgá, nyáj a szőlő töviben. Csipkebokor, kakukk, homokos föld.

Hegyről jövet a csordajáráson (a hetes eső áztatta csapáson) lehet dagasztani.

Eredetmonda

Eredeti, a falu közepéről. Magányosan élő podorosi öreganyámnak támadt beszélhetnéke.

– Három ember jött: Neszter Feri, Ferenc Jóska, Ádám Ferenc. Jöttek bé dolgozni az erdőbe! Sok erdő volt; aztán később jöttek a többiek. Csángók, házasodtak össze. Kicsi volt, szaporodtak, hála Istennek!

Neszter (-fejérvárból?)...

Mezítláb az elázott, hideg földúton, bottal; keresi a magyarokat.

– Magyarul Neszter, oroszul Nyisztor. Nyisztor Anna, Anti az emberem. Csíkban laktunk, Podrosban lakom.

– Két bátyám a háborúban; anyám, apám meghalt; társam; az egyik testvérem a kútban, belement, csinálta, ott maradt.

Kürtös, '47

Majd a kozáriak lepnek meg.

Kurtics? Csak nem.

– Kéthónapos voltam, amikor '47-ben Kürtösön három hónapig állt a vagonunk. A magyarok Lökösházáról visszazavartak! Sok kis gyermek elpusztult. Szedték az emberek a kalászt, azt ettük, főtt búzaszemeket.

– 1935-ben születtem; 1947 nyarán 9 család jött át. Négyen édesanyámtól, hatan féltestvérek, hárman itt születünk, a többi Magyarországon. Marhavagonokban laktunk.

– Lökösházán 15 lészpedi család már ott volt, 9 lábniki; kezdtünk mi is főzőcskézni. Júniusban volt. Megvacsoráztunk, elaludtunk, éjfél tájban a vasutasok fölzavartak. Békéscsabáról személyvonat, Bukarestbe tartott. Fölzavartak: vissza Romániába! Olyan sírás volt! Gyermek, férfi, nő egyaránt kesergett, vissza kellett menni. Kurticson kiszállítottak.

– Ennivaló, innivaló nem volt, a ruhánkat adtuk el a románoknak, hogy legyen mit ennünk.

A vasútnál nagy bivalyistállóban szálltunk meg.

– A letelepedési engedélyt nem írta alá sem a magyar, sem a román konzul; 13 családnak megvolt az engedélye. A képviselőnk mehetett Bukarestbe, Pesten Domokos Pál Pétert keresték, az ő közbenjárására aláírták. Mindez három hónapig tartott.

– A románok (Kürtösön) engedélyt adtak, hogy el lehet menni koldulni! Kihirdették egész Aradban. A gyermekek koldultak; emberek meghatódtak, ki ahogy tudott, adott. Tarisznya a vállamra, mentem... Kisiratosra.

Éppen oda ő, ahonnan én.

– Varga Béla bácsi, új házat épített, igen, a templomtól nem messze, felkarolt bennünket, onnan mentünk kéregetni.

Kisiratoson, Varga Béla bácsitól, akit – az a gyanúm – én is ismertem (s mi nem derül ki róla Békéstől, Csanádtól, Baranyától majd' ezer mérföldre).

- Volt, ahonnan elzavartak.
- Este valamit vittünk Kurticsra; volt egy nagy vájling, abban főzött valamit anyám.
- Málélevest.
- Lábnikon '41-től '47-ig szinte nem volt mit enni. Háború, földrengés, szárazság.
- Aratás! Az ottaniak, mert olyan jól terem a föld, nem gereblyézik össze az elhullajtott búzakaralászt. Gyerekek egész nap gyűjtöttük, zsákban vittük Kurticsra. Kivertük, Kürtösön volt egy nagy malom, megőrölték. Eperfáról étkeztünk.
- Nyár volt! Már aranyélet.
- Két és fél zsák lisztet vittünk Kurticsról Kurdra.
- Békéscsabán a vasutasok azzal fogadtak: Gyertek, mossátok le magatokról a román koszt! Lavór végig, babgulyás! Rekecsinből Kürtösig marhavagonban jöttünk, onnan Magyarországra személyvonattal. Nemzeti lobogó valamennyi kocsin; mindenki sírt.
- Már szeptemberben jártunk, amikor Kurdon a vonatról szálltunk. A németeket akkor vitték a másik szerelvényrel Németországba. Kényszerítették! Aki nem akart menni, bedobták.
- Aki '41-ben ment, a Bácskába került, onnan aztán Baranyába; előbb értek oda, mint mi.

Nustyu

A minapi kisiratosi ISTEN HOZTA — BINE AŢI VENII-nek csak a másik fele Dinéc-elején a lagzis ház kapuján s ordít (a budapesti helyett) a bukaresti nótagéj.

– Jó napot!

– Adjon a Mária!
Aggya a Fönnvaló.
– Nustyu ungurestye! – adja ki az utam (már a határban)
az ötéves csángó legényke.
– Adja a Mária! Messze utazik-e? – incselkedik a
lovaskocsiról a menyecske.

Csak ide az útköröszthöz.
Már megint jól nézhetek ki!
Regvel.

Hogy aztán este a lagzi!

A dinéci nuntában a nyirel Popescu Ioan, nyírásza meg
Puskás Cecília (lagzi az ő házuknál). Udvarunkba nyalka
legény állít be, kezében fölvirágozott borosüveg, fújja ke-
gyetlenül oláhul és körbekínálja.

– A nuntába hív bennünket, téged is!

Nálunk ezt hívogatásnak mondják, maga pedig vőfély.

– Nálunk is hívogatás – tér meg szülőanyja nyelvéhez a
dinéci vőfény.

Végig az utcán oláh csujogató és zenebona: dob,
szakszofon, tangóhermonika; vlach körtánc a templomtér-
ren; jókora vállkendő a (horgyesti) keresztszülőkön.

A templomban a Csíkszeredában képzett ifjú kántor
(magyarországi papnövendék) irányításával székelyajkon a
dákének.

„Magyar” létére a másnapi „magyar misén” nem vállalta,
hogy magyarul (is) énekeljen.

*Ne hagyjátok a templomot,
A templomot s az iskolát!*

Rabnak mondhatod.

Emil pap szívbeteg könyörgése.

– Negyedmagával Magyarországon járt, idevalósi csángó kispaphoz mentek, ketten szörnyethaltak. Előtte este szórakoztak. A Békási-szorosban állt egy TIR-es kocsi; nem vették észre, belerohantak. Ő vezetett. Azóta szívbeteg.

Szegény, az esküvői szentmise szentbeszédjében, nyilván, a szeretetről beszél.

– A püspök megengedte a magyar misét – hallom a templom előtt.

Talán-tán véletlen, sötétszöke székely leányon – a holnap-i nyírásán – akad meg a szemem, ő itt a legszebb. Majd' harminc éve Szabófalván egy kis csitrin, aki már.

– Ahogy ezt a szöket elnézem, tudnál mit kezdeni magaddal, ha itt élnél!

Amott is egy helyes székely menyecske; az elébb még csizmásan, sárosan láttam.

Egy szem férfi áldoz: a mi drága Pista bácsink.

Az egyetlen igazi férfi ma Lábnyikban.

– Békességet! – köszöntjük egymást.

...A szabad embereknek.

Íme: egy janicsár pap.

Kint (akár újabban Kisiratoson) az újasszony cukorkát, az új ember parát szór a bámésszkodó népeknek.

– Mész a nuntába?

– Nem, mama, tata megy – szomorkodik a portájukon ma este magára maradó bákai diák nagyleány. – Ilyen az élet.

Ennyit azért magyarul is tud.

Talán, ha lenne magyar mise is, vissza lehetne fordítani.

Emil atyának a vezetékneve azt bizonyítja, szépapja tán egy szót sem értett a bojár nyelvén: magyar lehetett a szerencsétlen.

Ha tudta volna

Kalányos vacsora Tyiperékkal (a Csurgónál), majd haza. A jó óras esőtől megint járhatatlan a falu, a Dinéc különös-képp.

Siklódiék '47-ben mentek ki. A '44-beli Siklódi-fiú '47-ben került Kozárra, apja testvére a gazda anyja volt. Azóta most jár először idehaza.

Délelőtt ő hívott az unokatestvére esztenájára.

– Mutasd a fejed!

A Lábnikban maradt báty fél évszázad múltán a Lábnikból messze került testvért a feje búbján levő gugaról ismerte föl.

– Nem hazudtál!

Másképp ki tudja.

Kár, hogy nem mentem vele; vár az esztena, idén már hiába. (Ahogy – sajnos – a lakodalmat is kihagytam.)

– Apádnak sok földje volt! Ha tudtam volna, hogy ellopják a tehenem, eladom és én veszem meg. Ahogy elment Magyarországra, ellopták. A zsandárok visszahozták volna, de az emberek mondták, nem ő lehetett. Meg is lett a tolvaj.

Ma sincs másképpen: a falu szélén több tehenet elloptak.

– Az egyik félidős, vemhes volt! Azóta az ember éjszaka az istállóban alszik.

– Tudja meg, ha az én tehenemet valaki ellopja, megfogom, kiviszem az erdőre, csórén fához kötözöm és megkérdem, mit csináltál?! Ha nem mondja meg, leöntöm tejjel, hogy egyék meg a szűnyogok!

A szűnyog helyett más szót mond.

– Három sor szólót még az apád hagyott itt; amikor el-

ment, nekem adta! Piros szőlő.

Itatnak a maguk borával, etetnek kalácsukkal.

Anna oltára

A Szent Annának szentelt lányiki istenháza oltárképén Jézus öreganyja a kisleányával. Nemrégii festő műve, rajt' tömény keménység: Szent Anna és Szűz Mária arcáról a rendíthetetlen sugárzik, római katonaiszokások csúfítják férfiasá e nagyszonyokat, mindenre kész rumun tekintet.

Donat de familia Ștefan și Anica Radovoii. Pictor – Roca –1984.

Szegény jó Mária s anyja, Anna! (Róka mester műve.)

– Gyökértelenítve.

Rumun-katolik művész elképzelése Szűzanyánkról s Édesanyjáról.

Míntha – nem hiába volnánk Kunországban? – szittyá amazonok lennének.

Szűzanyánk

Mária?

– Isten után az első! Mondják Máriókának is, Jó Márióka; hozzá imádkoznak, szinte egy az Istennel.

Babba Máriáról (azért) nem hallott.

Magyarországon jártak, ott hallották: Jó napot, Jó napot adjon Isten, Aggyisten, Jó napot kívánok! Azóta mondják, nem régóta.

Hogy ők így válaszoljanak: „Adjon a Mária”.

Ámbátor.

– Honecker, aki Hitler után a németek fejedelme volt,

meghótt? – érdeklődik Pista bá.

– Meghótt, beteg a feje – magyarázza ájuldózó minist-ránstársa miséről való kijövetelét az ifjú magyar.

– Amikor a fejedelmet meglőtték.

Csucsut.

Suvadásban

A bukaresti unoka akkor szól – Dinéc derekán – az öregatyjához, amikor az ráköszön. A fiatal férfiú csak románul ért, tatája románul szól rá.

Hogy köszönhetne a fiatalember a nagyapjának, ha egyszer kiesett mindabból, amihez köze lehetne?

– Soros-nagydíjat a dajkájának!

Gyökértelenül.

A (személygépj)kocsit az egész család tolja végig a Dinécen, hogy kiérjen (a völgyecske tengelyig érő sarából a már szinte járható homokos, kavicsos főutcára).

Mi köze neki (bukuri-lábnnyikinak) e mocsokhoz.

A házak csúsznak a Gyergyó-patakba, elejüket (a fiatal-öregházét is) betonnal fognák meg – az is reped.

Csúszik a hegy (völgyoldal házakkal s kertekkel) az úttal a patakba.

Úgyhogy este a setétben alig tudsz hazatántorogni, majd' a nyakad szeged.

– Ha kavicsot szórok, a járdát elviszi a víz, ha a kerítés előtt járdát betonozok, a kocsikkal összetörik, a hegy elviszi.

– Suvad.

A suvadásba.

Ha jobban szemügyre veszed (a falut, a faluban járva valamely suvadás fölött – alatt – a patak-völgyben kiépült

utcát), mintha félezer évvel visszaröppennél!

– Ötven év alatt itt semmi sem változott.

A villanykaró, meg a bádög- és palatető árulkodik csak; amúgy: nem 50, 500 évvel ezelőtti hangulat!

A patakparton (hegyoldalba kapaszkodva) kétfelől a székely szállások.

– A mocsokban – mondja a falu (asszony) titkára.

S minden tiszta fa: élő fa alatt s fönt, elől-hátul, s hol (kerítésbe, házba mentett) fa a világ Dinében. Lábad alatt földút sara, fölötted Moldvahon kicsi kék ege.

– Bácsi – szólít, megkésértve a napomat, a csabai vásárban a csángó ifjasszony.

Jaj, mi van velem.

– Bácsika! – kedveskedik a nálam tíz évvel idősebb székely Lábnyikban.

Így már más, bácsikám. (Bátyám!)

– Jó estét!

– Isten megáldja.

Gémeskút vagy kerek kút a völgyecske mélyén, a patakparton; igaz, a vízfolyás szintje alól húzzák föl az ivóvizet, de hát idefolyik az utca ganyéleve, húgya.

Ezt issza a falu.

Polinézia?

Mikronézia.

Látható: tucatnyi félig kész ház mutatja sok ezer éve kialakított szerkezetét (gerendákhoz kötözött lécek fogják össze a sárfalat).

Podoros (már-már): a Csöndes-világtenger szigetvilága!

Ázsia, Afrika, Amerika? Két-három év és odébb költöz-

nek a lelakott helyről.

Tudták jól az ősmagyarok, miért váltottak időnként szálláshelyet!

Akár félezer éve a szállás képe a Kárpátok közt.

Úrnapi nagymise

Dél előtt az úrnapi nagymisén ott az egész falu (a vendégekkel lehetnek majdnem félezen), a délutánin leszünk-e százan?

– A harang megrepedt, a kicsiket összeöntötték; nagyobb, de úgy szól, mintha kapát vernének!

A húsz „magyar”-on kívül pár „román” székely, ha eljön.

– Emléktábla helyett inkább harangot hoztunk volna, hogy minden nap szóljon a Kozári harang.

Naponta emlékeztessen.

Mise előtt tele a templomkert s templomtér.

– Donea pap ennél jobb volt.

– Dojna Alfonz, a régi pap románosított, nem engedte, hogy bárki magyarul szóljon. Korábban a kántor magyarul is énekelt, Dojna tiltotta.

– A siratók ma is magyarul siratnak.

Mindenki a magáét a maga nyelvén; elég rémes.

– Eltüntette a magyar nyomokat! Addig a temetőben magyar sírfeliratok voltak.

– Dojna ennél azért jobban szeretett bennünket.

Van, aki úgy tudja, körmenet Ilie keresztjéhez is.

– Lengyel s talján papok után enfiadnak vére.

Nyugat-római katolicizmus keleten: (akárhogy veszem) bizánci. Akkor mi köze a Vatikánhoz?

Avagy netán (mégis) Vatikánvárosnak van szüksége... reánk? Janicsárságunkra? Funarióta széplelkűnkre?

Apraja-kertje

Lábnyik-apraja az úrnapi szentmise alatt a templomkertben játszik s kergetőzés közben kifejezetten oláhul társalkodik. Istenháza és iskola.

S állam, haderő.

Nagyolá élet közepén egy kicsike székely élet hogy maradhatna? Szigetnek valameddig.

Rám csodálkozik.

– Látod, ezüstmisét itt?

Nem tart – sem itt, sem máshol.

Így már: minék.

– A katrincát magam szőttem, vagy öt éve nem vettem föl! A bernéct es. Vigye, ha kell. A gyermekek csúfolnak.

(Sajnos – avagy szerencsére – nem hoztam el.)

Ezüstkorzón, 1997-ben.

Adyval Lábnyikban

– Adyt ismeri? Jártam a szülőházában. Petőfi Sándort? György Dózsát? Gyulafehérváron a múzeumban mutogatják, mivel végezték ki a parasztvezéreket, a kereket, amelybe Hóréát törték! Áron Márton? Amikor a fiamat tanítottá, beszéltem vele.

Áron, de Márton. Oláhosan hallotta többet.

Pista bá rossz doni ujjával is bejárta a fél világot.

Ahogy huncutkodik, regél!

– Kend jó magyar katona lett volna!

Kihúzza a derekát, haptákba vágja magát, jöhet a póza: lepozáhatom.

Vásártéri fűrésztelepen

A Vásártéren Bécskútyánál – a templom alatt – parasztfűrésztelep a marton. Gazdája nem akarí: ezmester, mindenhez ért, ő készít acélfoglatot az 1941-47 közt Magyarországra távozók márvány emléktáblájának, amelyet – az eredetileg tervezett templomfali hely helyett – a temető-kertben állíthatunk föl.

Hogy jártamban-keltem arra kerültem, megállítanak, s egyikük sörrel kínál.

– Magyarul nem tud, csak oláhul – adja meg a csobán, ki az első korty után ér oda.

Ő igen, a fia Magyarföldön.

– Jó napot! – köszönök (kicsikét megvidámodva) az ugrabugrálva hazatartó kisiskolásoknak.

– Jól lakott a ló, kecske! – csúfoskodnak.

Kalibaszentelés

A búcsúi mise után kajibaszentelés!

A templom környéke tele néppel, hallották hírét a magyar pap jövetelének.

Szemben nyitva a korcsoma, a templomkerítésnél fagyaltárus lovas-szekeres kereskedő. Néhány asszonyon (kacagjak, nem kacagják) katrinca.

Asszony az asszonyhoz magyarul szól, bubájához oláhul.

Kaliba az úcán(-ulicán) a Csorgónál – hol elvállik Csík Gyergyótól –, Podorosban (Koton elágazásában), meg a templomkerti kereszt előtt.

A leánykák csángó viseletben szórják a körmenet elé a virágot, legénykéken bógatya.

– No lám! – dörzsölné a markát (ugye megmondta!)
Landeszman abbé.

Köröszt Dinében is János pap szülői házában, oda most nem vezet út a templomból. (Szülei állították első szentmisejé emlékére, '72-ben a kerítéseken végig szőttek, az úton virág pompázott.)

Kereszt még a sírkertben – ott délután a magyar mise után találkozunk. (Ha lesz kikkel.)

Cára Romünö

Gyergyóból Podorosnak asszonyének: Cára Romünö... (Szűzanyájuk nagy Románországról). A zászlótartó ifjak ellenben egymás közt magyarul igazítják a dolgokat.

Ha háromszázan vannak, románok, ha ketten, hatan, tízen, még magyarok.

Szital; el ne mossa a magyar misét, meg az emlékkeresztelést a zápor! Nehogy eső sirassa Magyarországot.

Oláhul énekelnek, de az mintha így szólna: „Romániáról, édes hazánkról, Ne felejtkezzél el, szegény románokról!”

– Isten báránya, Te elveszed a világ bűneit, adj nekünk békét – hangolnak a magyar mise alatt a helybéli nőszemélyek, hogy föl ne süljenek az istentiszteletünkkel.

Magyarmise

Eddig, amikor hazajött, mindég misézett: Diószinban, Válenyban, Románvásárban, Bákóban, Szabófalván! Megengedték, hogy magyarul is prédikálhasson!

– Románul kezdtem, aztán magyarul folytattam, volt, hogy végig magyarul.

Most nem! Nem lehet. A helybéli románkatolikus atya nem engedi.

Végül a püspökkel beszél, meggyőzi, mire föl Vladnic eredeti dák katolikusainak a templomában a magyar nyelvű ige: itt vannak a magyarországiak, nekik! Innen elszármazó elődeiknek állítanak emléket. Szó lehet róla, mert így már érti, mire föl, a jászvásári püspök, aki – eszerint – nem akar idegenellenes színben föltűnni. (Tán ő is hallott róla: Az idegen szép!)

(Mindamellet) A magyar pap ki nem hirdetheti, harang nem szólhat.

– Mise harang nélkül!

Ilyet sem hallottak a lábnyiki magyarok.

Mégis megtöltötték – hívogató nélkül is – szentegyházukat!

– Mindenki kíváncsi a magyar misére.

– A régi papunk, Dojna Alfonz, jó ember volt. Magyarul nem tudott, de amikor meghalt, János papot akarta utódjának. Mircsestben temette el a rokonság; tavaly halt meg, 18 évig volt itt.

Dojna pap új templomot akart építtetni, nem engedték, hogy kijavíttassa, akkor készült az oltárkép.

– Följelentették! Ajaj, (a spion) most nagyon beteg, az Isten megjutalmazza.

A gaz kommunisztot.

A régi képen csak Szent Anna volt.

Sírkerti márvány

A faluból odalátni: emlékkő a magyaroknak.

„1941 és 1947 KÖZT LÁBNIK(B)ÓL ELKÖLTÖ-

ZÖTT EGYHÁZASKOZÁRON LETELEPEDETT CSALÁDOK... EMLÉKÉRE ÁLLÍTOTTÁK AZ ÖT- VENEDIK ÉVFORDULÓN EGYHÁZASKOZÁR ÉS LÁBNIK LAKÓI. 1997. JÚNIUS 8.”

Közbül a 35 család neve.

A misén Emil atya kihirdette, lesz magyar mise! De a harangozás valóban elmaradt. Csak a magyar pap mise előtti orgonajátéka hívogatott.

– Kártonyos, zsendelyes, bádogos: nem számít, ki mivel tudja befedni a házát!

Isten szeretete.

Ismétel románul; rínak. Ének olá hul.

Valójában kétnyelvű a magyar szentmise; ez lenne annyira veszélyes? (Nemrég még: államellenes?)

Dél előtt 300-an, most 200-an... harangkongatás nélkül is. Egyetlen (helybéli) áldoz: férfi. Magam hogy merném, tüntetni (már megint!) nincs kedvem. (Utóbb: bánod.)

– Nem az számít! Utána otthon verekszik – nyugtat Pista bá. – A szeretet.

Most tudjuk meg: első este megjelentek a zsendárok; térültek-fordultak, nem találták törvénybe ütközőnek az ittlétünket.

Székely himnusz, magyar himnusz a temetői emlékműszentelésen; a zsendárok nem, csak az emberek hallják.

– Most akkor Gorbacsov jó volt, vagy nem volt jó?

Regvel az áldott Nap

Mihály Bákóban almérnök; munka nélkül maradt, nap-számba állni jött haza.

Otthon három iskolás gyermek.

– Megyek Magyarországra, Németországba! Ahova tudok! Szökni fogok.

A kenyérért.

Le nem beszélheted.

– Békéscsabán nincs egy műhely, ahol dolgozhatnék?

Tízegynéhány éves, Európa-járó társaskocsink pilótája mondja:

– Ha nyugaton jársz, ki nem javítanák a hibát! Vagy van új alkatrész, vagy nincs, hozzá nem nyúlnak! Nem is értenek hozzá. De Romániában, ahol semmit sem kapsz, a szerelő megszokta: bármit meg kell oldania! Nincs az a hiba, amit ki ne javítanának.

Ilyen almérnök Mihály is: bármit megcsinál!

De hogy beajánljam Magyarországon... (Annak, akit nem ismerek.)

Nálunk is munkanélküliség van, az ember a saját fiának nem talál állát.

Hiszi is, nem is.

Lécped alatt

Ahogy fölkel regvel az áldott Nap, indulunk haza.

Erőst jó út vár reánk!

Új templom a hegy alatt: Lészpedé. Faluszélen a lovaskocsin magyar rendszám a csángó magyarnak.

Parincselben is láttak egyet.

Karácsonkő előtt a Kraciun patak: a város Karácsony-vize martján, fölötte sziklakő.

Gyilkos-tó, Békás? Még rosszabb az út, mint tizenöt éve.

– A német azt mondta, menjek vele Berlinbe!

Majd ha bolond lett volna... '44-ben Pista bá.

De hogy a fia.

– Mire Románia Európába ér, mi Amerikában leszünk!

Kolozsvárt Mátyás királyunk körül a gödröket s a földhányást díszkerítés takarja. Sem rómaid, sem dákot nem letek az árkászok, csak középkori magyar dolgokat. Ás-nak tovább? Míg át nem jutnak a déli féltekére.

Mily drága Szamos-parti este.

A lányiki (egy szem?) polgárleány bákai oskolája havi 7.000 forintnak megfelelő parába kerül; Erdélyben a magyarországi főiskola tagozatán évi 570 dollárt érő lej (100.000 forint) a fizetség tanuláért, tankönyvért. Tanul: akinek pénze van?... Ez – nektek – Európa?

Hegyközkovácsi neve a Bihar felőli faluszéli házban. A házfalon, mert a helységnevtáblára nem fért föl a HEGYKÖZKOVÁCSI nevezet, csak a „Cauaceau”. Nem engedte a dáköölá bangyenállam.

– Sud-Tirol deutsch!

Baszkföld a baszkoké; és a miénk, fiúk – erdélyi és moldvahoni magyaroknak – vajh hol lehet?

– A mennyekben mindenképp.

*Itt a vége, fuss el véle
a Giligor tetejére.*

Meg vissza; vissza.

TARTALOM

Vagabund üzenet – <i>Szabófalvi szöszkéé</i>	(1972)	6
Kudá, Domine? – <i>Csőbörcsökre menet</i>	(1995)	22
Csángó sikoly – <i>Ókígyóság, meg vissza</i>	(1994-1996)	47
Lábniki magyarmenés – <i>Napszentületi portya Túl-a-Szereten</i>	(1997)	59

Corvinka Könyvek

- Négy kicsi mérges avantgard (2013)
- Tiszta betű (2014)
- Réhon József: Zarándból nézve (2015)
- Álompuszta (2016)
- Innen a rácson (2017)
- Igen, a haza (2018)
- Nyelvkiakadásban (2019)
- Hun a Szeret szompolyog (2020)*